et in spu et veritae adorari, repudiat sermonem oris, si n con-
veniat cum sensu cordis, et opa si n pficiscant ex corde
Es: 29: Joh: 4: 24. et ubique.

Cap: III.

Capite tertio duo narrant colloqa unum xti cum Nicodemo,
q contigit Hierosolymis anteq reverteret in Judaeam à v. 1.
usq ad 22: Alterum Joais cum dplis et Judaeis à v. 22. ad
finem usq.

In colloqo xti cum Nicodemo, agit de regno dei necessitae
regraois, eq moo, xti dignitae, officio et beneficijs, modoq et
medio participaois, houmq inde diverso statu.

In colloqo Joais ostendr discrimen Joais ac xti, et agit ita
de xti naa, incarnaoe, passoe, dignitae, officio, beneficijs et
moo ea consequendi.

Ut verò distinctè et ordine oia contemplemur, in Sermone
xti consideranda veniunt.

1. persona, cum q xtus collocutus fuit, q describr à noe, pfessoe,
dignitae et munere v. 1. collato v. 10.

2. factum eq adventus ad xtm, eq notat tps et caa, opinio
sc. de Jesu et studium discendi, q patent ex

3. sermone v. 2.

4. xti responsio ostendens intentoem Nicodemi eqq studium
q erat erudiri de regno dei, q cum alijs hoc tpre exspectabat,
q xto, ut paulo ante vidimus, n poterat ee ignotum.

In xti hac responsoe ppnr regni manifestandi veritas et simul
regraois, ut qs illud videre, et in id intrare poit necessitas v. 3.

5.

Cap: 3.

5. Nicodemi obtio de regraois impossibilitae, q argtis ad-
struere nitit v. 4.

6. Soluo obtois, in q repetita necessitae modo et rao regraois
expnr, indeq differia hois regeniti et irregeniti ppnr. deniq si-
gnum regraois ostendr et simili illustrat v. 5, 6, 7, 8.

7. Nicodemi instantia v. 9.

8. xti responsio, q 1. increpat Nicodemi ignoriam, eamq à
munere eo exaggerat v. 10. 2. verborum suorum ἀξιοπιστίαν
pponit et pbat v. 11. 3. infidelitaem eorum redarguit et ex-
aggerat v. 11 et 12. 4. nunc ipsam raoem regni coelorum de
q erudiri Nicodemus cupiebat, exponit, ut adeo sit accuratus
vsus 13mi cum prioribus nexus, ubi docet

1. qs rex sit et 2. qbus modis regnum suum stabiliat, qq 3.
sit rao subditorum. deniq 4. qnam rao administraois regni.

Modi qbus regnum suum stabiliat st 1. descensus de coelo,
hoc e manifestao regis coelestis in carne v. 13. 2. eus passio
v. 14. 3. Ascensio s. reditus in coelum v. 13.

Finis regni e, tum gloa ipsius regis, tum salus subditorum
v. 15. Medium consequendi eum fides ibidem.

Caa eus προηγουμένη amor dei, v. 16. q exaggerat à do-
ni magnitudine duplici raoe, q petit à caa salutis, q e filius
dei unigenitus, et ipsa salute

Subditi regni hus st e fideles, qrum naa describr v. 21. oppo-
sitè ad alios v. 19 et 20.

Modus administraois expnr v. 17. et sqq.

Sed haec examinanda et explicanda erunt singula ordine et
distinctè

Perso-

N. 1.

Personam ē, q̄ attinet, ea vocat̄ Nicodemus. Videt̄ nōen illud origine Græcum ēē; Talmudici tn̄ aliò id referunt. Apud illos in Tarith, notante Cl. Ligtvoto ad hunc locum, occurrit בכרימאי, illud derivant inde q. sit

q̄ppe Nicodemum illum בן Ꝑcibꝫ pluviam coelo et lucem deduxisse, cum fuerit Ꝑfectꝫ tp̄li, et cura illi aq̄rum commissa ex ordine sacerdotali. Cum itaq̄ illi in tenebris ad Ꝑces lux solis reddita fuerit, inde hoc nōen tulisse; Alias nōen ēꝫ fuisse q̄ in Sannedrim numerat̄ inr̄ dp̄los Jesu, et q̄ ex doctissis Hierosolymitanorum, si Judæis fides fuit, ꝫ postea ad summam egestatem rēdactꝫ, q̄ si vera st̄, n̄ abhorret à vero, illum eundem cum hoc Nicodemo ēē, nam et is dr̄ fuisse dp̄lꝫ xt̄i, et eo tp̄re vixisse q̄ xt̄ꝫ et ἄρχων fuisse, et potuit à Judæis ob ꝓfessōem xt̄ianismi bonis suis spoliari. ꝫ hæc incertiora st̄, q̄ Ꝑter nōen hic de ipso memorant̄ st̄, q̄ fuerit ꝓfessōe et secta Pharisæꝫ, dignitāe Princeps Judæorū et doctor.

Pharisæorum nōen unde deducendum sit, disputant docti: q̄dam ad פרש referunt ut notet legis inr̄ꝑtem; Alij à פרש separavit, ut notet aphorisménon separatum à reliqs hoibꝫ et sæculi moribꝫ. Et hæc derivāo uti placet, n̄ tm̄ multis xt̄ianorum, ꝫ et doctoribꝫ Hebræorum ita magis convenire videt̄ cum analogia grammatica et secta ipsiꝫ genio, separabat e. se à reliqs singulari sanctitāis ꝓfessōe; hinc Act: 26: 5. vocat̄ ἀκριβεστάτη et Phil: 3: 5. hoc inr̄ ea refert̄, q̄ gloriaōis in carne argtm ēē poterāt: q̄ n̄ ineptè refert̄ illud Luc: 18: 11. ubi de Pharisæo dr̄, q̄ oraverit στατεὶς πρὸς ἑαυτὸν hoc ē seorsū et separatim stans, videmꝫ e. ꝑ eam phrasin Zach: 12: 12 verti à 70. inr̄ꝑtibꝫ hebraicum לְבַדּוֹ n̄t notavit doctissꝫ Camero, Ꝑterq̄ q̄ ibidem disertè Pharisæꝫ se à reliqs hoibꝫ distinguit

guit. Eidem q Pharisæi dicunt, docti qqs fuerunt sapientes, ut annotavit Celeb: Cocceus ad Sannedrim pag: 168. Cap: 3.

Quod verò attinet originem Sectæ hꝰ, n̄ videt nata fuisse n̄i post excessum ꝓpharum, durante e. ꝓphēa, nullas sectas fuisse in Israele annotarunt docti. ꝫ q̄ de hisce et earum sectis disputant à Philologis, n̄ lubet ꝓlixè recensere, videri ea p̄nt apud ipsos imprimis apud viros harum rerum ꝑitissos Buxtorfium, drusium, Schaligerum, Ligtvotum, Hottingerum aliosq ꝛc. Ex Scr̄a q̄ cognosci p̄nt, tum q̄ad dr̄am, tum q̄ad mores hæc st: Exspectarunt regnum ꝓti et resurrectōem mortuorum, et admiserunt dr̄am Mosis et ꝓphetarum. ꝫ uti hæc laudanda fuerunt, ita culpandum 1. q tradiōes n̄ tm̄ addiderint Scr̄æ, ꝫ et antetulerint, ut sæpiꝰ illis ꝓtꝰ exꝓbrat Matt: 5: 7: et 15. capp: 2. liberum arbitrium nimium extulerunt, ut videt satis colligi pōe ex eo, q Paulꝰ, q fuit Pharisæꝰ ante conversōem, de se dicit Rom: 7. si consulet et hr̄ia Josephi lib. 2. cap: 7. de libello judaico et antiqtatum lib: 18: cap: 2. collato Ecclesiastici 9: 2. quò fortè n̄ incommodè et refert gloriāo illa Luc: 18: ubi, qōo grāarum actio Pharisæi illiꝰ cum hoc errore conciliari poit eximiè ostendit Cl: Camero in dissertaōe de Pharisæis ad Matt: 19: 3. Huic errori supstructꝰ erat ille de ꝓpriis meritis, q q̄lis fuerit ab aliis ex Maimonide notatum fuit sc: צדיק justꝰ erat, eꝰ plura eēnt merita q pecca: רשע impiꝰ eꝰ plura eēnt pecca q merita, cui q̄dam occurrere putant Jacobū cap: 2: 10. et sqq. q docet neminem scdm̄ legem justum ēe q lapsꝰ fuerit in uno: Et merita sua n̄ obscurè jactat Pharisæꝰ ille Luc: 18. 4. hanc qqs sentiam ipsorum fuisse q̄dam volunt aīam post mortem et vocari in jꝰ et reqe v̄ poenis affici in

loco

loco subterraneo, q error refutat Luc: 16: 22. 5. Μετεμψύχεσις illis tribuit, sz hoc idoneo argto pbari neqt, et Xtus eam nq illis objicit vide Cameronem.

Quod mores attinet; Sanctiores 1. voluerunt videri reliqs ut visum fuit; Et huc ptinet, q 2. sæpè jejunaverint Matt: 9: 14. Luc: 18: 12. 3. q in vicis Cpeabant Matt: 6: 5. qq 4. benefici eent vid: Luc: 18: 12. unde et vocati fuerunt חסונים misericordes et חסירים benefici ut notatum e in Chronico tpli rdi. Quamq 5. et sanctimonij Cptextu remuneraoem parentibus debitam sustulerint Cptextu consecraois bonorum Matt: 15: 15. Marc. 7. 11. 6. delatabant philacteria s. תכילים q inrptes judicant ee טוטפת de qbus Exod: 13: 16. 7. ornabant pphatum sepulchra Matt: 23: 29. 8. sæpè lavabant se 9. singulare studium ostendebant in faciendis pselytis, quos tn faciebant, ut Xtus illis expbrat, filios gehennæ. 10. amabant προκαθεδρίας et salutaoes ac titulos Matt: 23: 6, 7, et sqq. atqs ita in externis mxe gloriabant, q tn n faciebant, ut deo eent grati, cum graviora legis omitterent ut Xtus illis expbrat Matt: 23: 23. et magis ppriam q dei gloam qrerent, unde Matt: 5: 20. dr q nisi abundet justitia vestra etc.

Dignitaem et munus q attinet, vocat ἄρχων τῶν ἰουδαίων: n et dubitandum qn fuerit ex primoribus Judæorum, et spealis fuisse videt ex Senioribus Synedrij magni, q ἄρχοντες seu שרים dicti fuerunt Nehem: 11: 1. conf: 7: 50. Et notum e Hierosolymis fuisse Synedrium magnum ubi Nicodemus habitavit et ubi hæc gesta fuerunt.

N. 2. Hujus viri factum describit N. 2. Venit ad Jesum: pculd: ut ab ipso erudiret de regno dei et rege Messia, annotavimus e supra Pharisæos exspectasse regnum dei. Et patet hoc satis, tum ex ipsius

ad

ad Xtm verbis, tum ex Xti responso, q respondet de eo, q mente cogitabat Nicodemus ut q id noverat cap: 2: 24, 25. Quod observare magni ē momenti, et usus in explicandis sermonibus Xti, q alias saepè minus appositi viderentur ad rem praesentem, nisi supponatur Xtm saepissè respondere cogitationibus hominum potius q verbis eorum.

Cap: 3.

Et hanc adventus causam fuisse docet, qa vult à Xto ut doctore discere.

Non ē dubitandum, qn venerit ajo simplici et integro et dei timente, cupidus erudiri de regno dei, atq adeo n̄ ut multi Pharisaeorum, q Xto qstones proposuerunt captiosas ut irreterent ipsum et Caesari v̄ pplo exosum facerent vide Matt: 22.

Itaq professio illa, q̄ confitetur se convictum ēe, Xtm à deo venisse doctorem, p signa q̄ faciebat, sincera fuit, conveniens cum aj judaeo; hinc Xtm appellat Rabbi ex consuetudine Judaeorum eius tpris, q hoc titulo doctores publici ornabantur, etsi e. n̄ eet in scholis Judaeorum institutus et promotus, tn̄ ob singularem sanctitatem vae, opum magnitudinem, drae sapiam, ἐνέργειαν et veritatem dplorum denique comitatum, p doctore merito habebatur. ss p q̄li doctore Xtm habeat, exprimit, q̄ndo eum à deo Doctorem venisse affirmat, atq ita eo ipso in pphārum numerum Xtm refert singulariter, qppè à deo missum, hoc e docent verba à deo venisse doctorem, ipsi revelationem à deo factam ēe, et mysteria regni coelorum illi revelata ēe, ut ea revelet ijs q exspectabant consolationem Israelis et praestolabantur legem Messiae.

Sed q argto psuasus fuerit indicat simul p signa sc. q̄ faciebat Xtus, unde colligebat deum cum ipso, ipsumq adeo à deo missum ēe.

Quod attinet phrasin illam Deum cum aliq ēe: eo notatur deum potenter et gratiosè cum aliquo agere, et singularis praesentiae ac prudentiae

suae

suæ signa dare Act: 7: 9, 10. qq Nicodemus ignoraverit deum n̄ tm̄ cum xto, sz et in xto ēē, et deitatem in ipso cpraliter habitare, imo ipsum deum ēē, q supra de ipso affirmari videmus.

Signa illa n̄ memorant; sz patet satis Nicodemum ea cognovisse, n̄ fando sz p ἀυτοψίαν, faciebat e. ea publicè in festo ut videmus cap: 2: 23.

Vis a. argti hus in eo consistit, q n̄ tm̄ signa talia faceret xtus, sz q simul ea doceret, q arguebant ipsius dīam missiōem, hæc duo e. conjungi debebant scdm Deut: 13: 1 et sqq. ea e. signa demum pbabant pphæ missiōem q cum drā veritāe conjuncta eēnt vide et Matt: 24: 24. 2. Thess: 2: 9, 10. ut n̄ tm̄ potia dei conspicua in signis, sz et sapia, sanctitas et veritas movere ajum debuerit, adeo ut nota n̄ tm̄ veri pphæ, sz et veræ Eccliæ Cpcipua judicari debeat drā veritas.

Accedebat tpris circumstia, veniebat xtus, docebat et signa faciebat, illo tpre, q ex tpris signis notum erat, Messiam et pdromum ēus exspectandum ēē, itaq fieri n̄ poterat, ut deus pmitteret n̄ tm̄ loq impostorem ea, q loq Messias a. pdromus ēus debebat qqs vera eēnt, sz et drām ēus miraculis confirmare, nī deus ipse, absit blasphemia, ducere hoēs in errorem voluisset, ex notis e. Messiæ a. pdromi ēus cognosci Messias et pdromus ēus debebat; Neq fas ēē pt, n̄ credere eum à deo venisse doctorem, q n̄ tm̄ vera loqtr, sz q à deo ipso accepit p talia signa testimonium missōis suæ: hinc refert qqs inr ea argta et imprimis qdem signa et pdigia, qbus psuaderi hoō poit de veritāe verbi et ad obsequm moveri Heb: 2: 3 et 4. vide et 2: Cor: 12: 12. etc. Hisce accedebat, q xtus doceret cum singulari ἐξουσία Matt: 7: 29. coll: 1. Cor: 4: 19 et 20. et 2. Cor: 13: 8.

Hæc oīa ē apta erant convenire Nicodemum hunc venisse à deo doctorem.

Et

Et sanè venire à deo doctor ille debebat, q revelare mysteria tpribus secularibus tacita debebat, nemo e. novit mentem dni, nisi cui is revelare velit. Et q movebant Nicodemum signa, ea oia et multo plura convincere nos pnt et debent Jesum ee xtm, cum post illud tps mxa miracula patraverit, cum fuit in terris, et imprimis postq resurrexit, ascendit, spm effudit, et sedm pphetica Scras inr Gentes et ipsos inimicos ita regnat, ut Regis hus sapia et potia ubiq sit conspicua. Docemur simul Nicodemi explo oem confessoem nram et fidem niti argtis debere, ut poimus reddere sedm monitum Petri raoem fidei oibus, temeraria e. credulitas n convenit creaae raoali, ss eam dedecet, hinc xtus scrutari nos jubet Joh: 5. et Apli oia explorare.

Et haec qdem laudanda st in Nicodemo, etsi cum multa imperfectoe conjuncta fuerint. Illud verò q additur de circumstia tpris, q venerit, n videtur in laude ponendum ee.

Venit nocte: q caa fuerit q nocte venerit, n exprimitur, an q hucusq alijs negotijs, tq. ἄρχων Judaeorum, et membrum Synedrij magni, districtus fuerit; an q p turbam citius n potuerit; an verò ex metu et pavore. Quod ultimum n videtur ee à verò alienum, qa id qqs annotatur alijs locis, vide. cap: 7: 50. Metus a. illius caa potuit ee, tum plerorumq Collegij istius adversus xtm odium, tum gloae ppriae et commodi pprij cura, n poterat e. n pvidere se incursurū reliqrum principum ppli odium et contemptum, qbus xtus tam vilis vilis videbatur et habebatur ut patet ex cap: 7: 48. atq ab ijsdem synagoga fortè ejectum iri, q gloae et honoris innata oi fere hoi cupiditas metuit vid: cap: 12: 42, 43. qq e. q illic dr, q gloam houm amaverint magis q gloam dei, n oimoo Nicodemo aptari fortè debeat, vix tn dubitandum e, qn luctari debuerit cum hac infirmitae, psertim cum ndum, ut patet, satis illuminatus eet, et qliscunq xti cognio cum

multa

multa ignorãtia est conjuncta, unde fiebat, q̃ ñdum amor Xti amorem mundi planè expelleret.

Atq; ita Nicodemi explo patet, qm res mundi, honores, divitiæ et familia obstent effectui et exercitio Xtianismi, et q̃ta virium contentiõe luctandum sit Cõtentiones q̃ sint in mundo; q̃ et caro hic sit infirma, et fleè captivetur sub peccato, unde Sera hanc luctam ñ tũ ponit Gal: 5: 17. sed eg difficultatem exaggerat Rom: 7. et Eph: 6. ita Xtus Matt: 13. ostendit res mundi et amorẽ earum impedire, q̃ ming verbum debitum frũ ferat Vid: N. 21. 22. coll: Luc: 8: 13 et 14.

Sed in eodem Nicodemi explo conspicua qq; è vis timoris dei et pietatis, q̃ tentationibus obluctatur, etsi e. ñ venerit ad Xtum palam, venit tũ; et ubi hoc ex sincero ãio efficitur, paulatim deg vires addit, ut crescant tum in cognitione, tum in Zelo, qmdm videmus Nicodemum tandem eluctatum ee, et tum Xtum, q̃do mte contemnebat honorasse et confessum fuisse, eumq; cum Joseph sepelivisse Joh: 19: 39. Xtus e. cordis sinceritatem agnoscens, ipsum ñ repulit, sed erudiendum suscepit, ostendens se calamum contritum ñ comminuere, nec linũ fumigans extinguere Es: 42. et sibi dabam ee linguam eruditorũ, ut log possit verbum defessis Es: 50: 4. seqq venisse ad aperiendos oculos cæcorum, et consolandum luentes Es: 61. qmdm eos invitabat ad discendum Matt: 11: 29. ut suo explo doceat, ñ ee contemnendos infirmos, sed recipiendos et confortandos, neq; ob infirmitatem hanc a itam statim in dubium vocandam ee alicũ sinceritatem et pietatem, Cpserdim si appareat illum luctari et graviter tentari, multaq; obstacula vincenda habere.

N. 3. Ipsa a. responsio et institutio Xti repetit N. 3. et seqq. q̃ ad hanc summam q̃ repetit N. 3. referri oia sint. Estq; hæc thesis, q probanda et explicandam Xtus sumit, nemiem intraire in regnum cœlorum posse, nisi regenitus, h. e. ut Petrus Xti ed expressit, ñ resipiscat Matt: 3: 2

Qua

Cap: 3.

Quæ verba ut rectè à nobis illgantur, videndum ē, qd p regnū dei illgatur. 2. qd sit videre illud, et ut dr V. 5. intrare in illud. 3. qd sit denuo et coelitus grari. deniq 4. qōo ad id, ut qs regnum dei videat, et in id intret, opus sit regraōe tali.

Regnum ē regimen, ubi unus oībus cum summa ptāe impat, et uni oēs obediam debent. regnum dei ē id, in q subditi oēs in dei solius leges jurant, et illi soli obediunt. Tale regnum deo competit in oēs oīa creaās jure creaōis et conservaōis, cum e. oīa p vltaem dei sint et condita sint, oīa ut dei opus, ita pprietas st, atq ipse ob oīum rerum dependiam et summam suam potiam leges pscribere, qs vult, pt, neq fieri pt, q mundus hic regatur et decurrat certis legibus, ni ad nutum ēus, q ex nihilo eum fecit. Imprimis vero regnum deo competit in creaās raōales, q e. n ē à se, n ē suus, ss ēus à q et p quem ē, q verò cum suus n sit, ita ē, ut scire poīt se alterius ēe, ēusq vltaem nosse, et exeq vltarie p amorem poīt, pculd: impio ēus subditus ēe debet. Itaq regnum dei tum demum obtinet in hoībus, ubi ē dependia moralis à deo, et regimē dei morale circa hoem, hoc ē, ubi st leges sancitæ pmissoibus et comminaōibus, earumq cognio et amor, hoc ē, ubi ē raōale et voluntarium obsequum dei, ita ut mens hoīs sit pcipua regni dei sedes in q et nemini, ni deo καρδιογνώστη impium competit, neq cogitari pt, deum nolle regnare in mente hoīs, ubi pt regnare, etsi e. potuisset hoem n creare, n potuit tn n in ipso, postq creatus fuit, regnare velle, neq e. illgi poet alias q fine hoī illctum dederit, aptum cognoscere deum, deiq vltaem, et vltaem boni summi cupidam, deumq amare, et legibus ēus obseq aptam natam, ni actu ad id, uti hoem illctu et vltae velit. Et sanè in hoe condito ad imaginem dei, n potuit n ēe regnum dei, et obsequum amoris vltarium, n pt e. imago dei, ni ubi ē cognio et amor

dei

Dei et gloa dia, cum deus se ipsum necario cognoscat, et gloam suam amet. Tamdiu & regnum dei obtinuit in hoe, qdiu in eo fuit cognio et amor dei & imago dei. Per peccum regnum hoc dei abnegavit hoo, in pecco e. e abnegao dnij dei, qa transgressio legis e violao authoritais dia, et q peccat, eo ipso agit ut jugo dei excusso juris sui sit et arbitrij. Inde n pt n seq odium et ira dei adversus peccorem atq ita abjectio hois, et subjectio sub regnum pecci et dbli, scdm id q legimus 2. Pet: 2: 19. q servitutem p peccum in huaum genus introductam ubiq inculcat Scra. Itaq ut deus rex eet, debuit regnum suum postliminio instaurare et restituere, pplmq sibi rebellem subjicere, q fieri n potuit, nr destructo regno Crio pecci et dbli, et eo moo deus regnare voluit, q fine SS. Trinitas communi consilio et vltae regni illius novi modum et raoem constituerunt et delinearunt, q consilium pacti instar habuit, Scra teste, in q rda psona singulari raoe rex constituta fuit n tm, ss ut regnare poet cum gloa nois dij, ea suscepit pagenda, qbus novum q. regnandi jus acqreret, q jus sc. sibi acqrere debuit, n jure creaois et conservaois, ss redemptois. Itaq ut rex eet, voluit ee Sponsor, Mediator, liberator et Salvator, atq in se suscipe reatum peccorum, et q ijs pati ad demonstraoem justia dia et sanctitais dia, hinc dr jam unctus ee anteq mundus fundatus sit Proverb: 8: 23. sc. in regem Ψ. 2: 6. qt. illi testamento et pacto regnum certis condioibus adeundum destinatum fuit Luc: 22: 29.

Itaq patet tum illum demum pleno ut ita loqr jure potuisse regnare, qndo pplm suum redemit, hinc et Scra regnum eus gloosum sc. illud et consummatum, cum ope redemptois connectit, et ab eo, q suspendit vid: Luc: 24: 26. Heb: 1: 3. et Phil: 1: 6, 7, 8.

Attn

Cap: 3.

Attn̄ regnum ēt habere potuit p̄ q̄ndam q. anticipaōem, uti habuit indè ab initio, nam q̄primum p̄plꝰ fuit in mundo q̄ liberatꝰ fuit ex dn̄o pecc̄i et d̄bli, et in gloām post hanc vām introductꝰ, fuit ēt regnum x̄ti, q̄tq̄t e. unq̄ ab eo s̄t salvati, recti q̄q̄ ab eo fuerunt, et q̄tq̄t n̄ audiverunt tm̄ verbum p̄missōis, ss ita audiverant, ut in ijs ~~sit~~ fuerit efficax ad fidem, spem, charitaēm et fidei obediām ac charitaīs opa, ut deum Salvatorem suum amplexi fuerint, et ut regem coluerint, p̄culd: regnum ēꝰ vidisse et in id intrasse dicendi s̄t, q̄ppè qs n̄ potuit n̄ deū diligere, et ut suos et vām et justiām donare.

Itaq̄ regnum dei et x̄ti obtinuit jam indè à prima p̄missōe, et subditi ēꝰ fuerunt oēs, q̄ in semine mulieris de q̄ Gen: 3. p̄ regraōem censiti fuerunt.

Sed regnum illud varium fuit, et oīs illa varietas pendet à grāæ oeconomia varia et differīa tp̄rum, p̄ut illa v̄ x̄ti satisfactōem antecesserunt v̄ secuta fuerunt, nam in x̄ti satisfactōe fuit fn̄dtm regni, hinc tp̄s illud q̄ ea p̄standa v̄r προτεθμία et πλήρωμα τοῦ χρόνου et קֵץ הַמֹּעֵד et finis dierum prioru̅ sc. ut notum ē.

Neq̄ tn̄ regni eadem rāo fuit oi tp̄re, q̄ x̄ti regis adventum in mundum x. manifestaōem in carne, passōem et glorificaōem antecessit, sive leges spectemꝰ, sive modum administraōis, sive p̄rogativas. Primo simplex p̄missio audetita fuit, et paucis typis, ut fuerunt sacrificia, adumbrata; Leges vix aliæ fuerunt q̄ fidei illa et charitaīs ac oblaōis ēt, ss q̄ eo tp̄re magis libera fuit, neq̄ ita restricta ad certum locum, tp̄s etc. neq̄ p̄agenda ex jussu et mandato επιτρόπων s. curatorum et metu poenarum ab ijs infligendarum vide Rom: 14: 11. Gal: 3: 16. etc.

Sed

Sed postea subintravit lex Preceptorum in placitis onerosa difficilisq, tum ob multitudinem Preceptorum, tum ob rerum gravitatem, dati st. legis custodes et vindices, q ipsis imparunt tq. dij q-dam; Introducta δικαιώματα βαρκὸς, qrum observaõ v̄ neglectq faceret puros v̄ impuros, justos v̄ injustos. Poenæ qqp externæ statutæ. Ita introducta servitq Gal: 4: 1, 2, 3. et 3: 23: p q multum de xti regno et subjectoẽ vltaria demptum fuit, si e. loq ita liceat p constituoẽm principum illorum et deorum dictorũ et Cathedræ Mosis erectoẽm aliq raõe regnum illud desijt ẽe θεοκρατία et mera Monarchia, colebant e. deum n̄ mero vltario et liberali obsequo, sz ex neĩtate q̃dam et coactoẽ pp impium illud huãum et poenas ab eo metuendas.

Sed regnum illud n̄ potuit ẽe ppetuum, n̄ fuit e. ἄμεμπτος, et fuit typicum, cessare debuit in plenitudine tpris, qa ipse rex in ea manifestari et regno suo solenniter ac gloosisse inaugurari debuit, debuit regnum in humeros ẽq, postq natq et datq ẽet devolvi. Es: 9: 5.

Itaq Prodromq ẽq adventum annuntiare et viam illi pparare debuit vid: Es: 40. Mal: 3. coll: Matt: 3: 2. Post cum ipse rex venire debuit et regnum adoriri; sz n̄ statim n̄ nĩ pstitis condoõibq sub qbq regnum illi addictum fuit. Itaq cum ẽet in forma dei, debuit se ipsum exinanire et in forma servi comparere et ad mortem crucis usq obediens fieri ut docetq Phil: 2: 6, 7, 8. atq ita p passoẽs consummari, nam ut supra vidimq jus regni acqri debebat p redemptoẽm, redemptio a. ẽ in soluõe ptij s. lytri et liberaõe ac salvaõe, lytron ẽ in passoẽ, liberaõ et salvaõ in eadem, si jus spectemq in ẽq vero potenti applicaõe, si ipsam ẽq consummaõem: hinc ubiq docetq xtm debuisse pati, et p passoẽs in gloãm et regnum intrare vid: Luc: 24: 26. 1. Pet: 1: 11. et ubiq

Sed

Cap: 23.

Sed pacta et constituta satisfactione ac solutione debuit de facto regno solemnisse inaugurari, ut regnaret deinceps solo nomine gloriosso, et quia in forma hominis abiecti et vilis visus fuerat ut deus glorificandus supra omnia in saecula honorari et regnare, hinc Scriptura in illo tyro, quia Christus ita post passionem consedit ad dextram dei, et accepit potestatem omnem in coelo et in terra, ponit initium regni hujus, quia regnum vir ea de causa regnum dei, de quo tonitrus cecinerunt prophetae, vid: inter alia Ps. 93: 1. 97: 1. 99: 1. etc. unde Jehova respondetur Ps: 8: 1 et sqq. hymnus, fenestra in solio excelso etc. et quia Ps. 110. collocatur ad dextram Jehovae, Dominus vir Davidis et in throno ejus vir Jehova justitia nostra Jer: 23: 6. et hoc illud est quod tribuit Apostolus Heb: 1. illam quia purgatione peccatorum per se ipsum facta, consedit ad dextram Majestatis in coelo, sit deus.

Sed hinc qua, ut videamus, deus in simplici, per deum in carne manifestatus, eo quod dictum est modo, regnare debuit, hinc abique regnum et tributum illi ut homini et filio hominis, quidem is, cui omnia dicuntur subjecta, filius hominis vir Ps. 8: 5. et sqq. Ps: 9: 5. et sqq. puero nato tributum regnum Zach: 12: 13. vir vir, et qua natus est ex semine Davidis, semen Davidis imo David Ps. 89: 30. etc. post: Sam: 7: 11. et sqq. Ps. 78: 70, 71. Ezech: 34: 22. Hos: 3: aliisque locis.

Et qua est Θεάνθρωπος hinc illi ut tali tributum regnum, quidem ut talis considerari debet, quatenus vir Messias et Christus et rex Messias. Et ille indigetatur in Scriptura nomine regis ut Ps. 2: 6. Princeps Ps: 9: 5. Dominator Mich: 5: 1. dux Jer: 30: 23. pastor Ezech: 34: Judex denique Mich: 4: 14. et quia sit nomina istiusmodi plura.

Rex e. in regno hoc, ut patet, est ipse deus in carne manifestatus, qui jure redemptionis habet ipsum peculium.

Fundamentum regni est partim gratia s. vultus illa gratiosa et misericors redimendi et salvandi peccatorem Ps. 45: 5. Ps: 18: 5. partim justitia

justiā, eodem loco apud Esaiam et Jer: 23: 6. qa sc. cum demon-
strāoe justiæ redemit peccōrem, et p passōes in qbꝰ implevit ēē
το δικαίωμα τȣ̃ νόμȣ in regnum intravit.

Thronꝰ Regni coelum ē, q nōe typi vr̄ Hierosolyma et Zion
Ψ. 2: 6. et Heb: 12: 22. unde dr̄ Majestaēm suam posuisse supra
coelos Ψ: 8: qndo sc. coelos ptransivit Cpstita satisfactōe et
consedit ad dextram Majestaīs in coelis Heb: 4. 7. et 8. capp: ea
e. raōe id ōe, q olim fuerat Hierosolymis et in Zione typice, ubi
in sancto sanctorum manifestabatꝫ signo aliq visibili glōa dei, vr̄ re
in coelo ēē cepit, area sc. et qcqd Cpterea xtm adumbravit, xtꝰ
e. antitypꝰ fuit eorum ob q̄ deꝰ dicebatꝫ Hierosolymis in Zione
et tplo habitare, hic coelum considerat tq. Metropolis et vr̄ ἡ
ἄνω ἱερȣ́βαλημ Gal: 4: 6. ubi sit fidelium πολίτευμα Phil:
3: et in coelo dr̄ ēē thronꝰ grāæ Heb: 4.

Hac de eāa Regnum hoc ubiqꝫ vr̄ Regnum coelorum, qa nunc
Thronꝰ Regni ē in coelo, qa Rex ē in coelo, qa via patet ad
coelum, neqꝫ coguntꝫ Regem q̄rere subditi in loco aliq terrestri ut
olim, neqꝫ illi servire in elementis mundi, sꝫ cum coelitibꝰ com-
muōem habent Eph: 1: 10.

Habet tn̄ in terra qqꝫ Regnum suum sꝫ n̄ nī in schesi illa ad
coelum et thronum in coelo.

Subditi st̄ partim in coelo consummati jam, partim in terrâ,
ita tn̄ ut et illi habeant suum πολίτευμα in coelis Phil: 3: 21.

Sceptrum Regis duplex ē respū fidelium s. subditorum, verbum sc.
et spꝰ; p verbum manifestatꝫ illis Regis dignitas, jus, Majestas, be-
nignitas et grāa, oēsqꝫ virtutes, nōen ac glōa, p qrum cognitōem
accendr̄ in subditorum aīis amor et vltarium obsequm, hinc legi-
mꝰ de Sceptro oris eꝰ Es: 11: 4. conf: Ψ. 45: et 2: 9. et Apoc. 1:
v. 16.

Cap: 3.

x. 16. ψ. 8: 2. et 110: 2. ubi patet agi de prædicatione Eglij.
Spus vero verbum illud facit efficax, et quod in verbo præcipitur, id in corde operatur, unde spus roboris vr, et dr fideles agere et ducere.
Et quod ψ. 110 dr de emissione Sceptri ex Sione pculd: de emissione spus quoque illgi dt, imo quod verbum illud locuti st, locuti illud st per spm, quod illos ducit in veritatem sedm xti pmissionem.

Leges st veritas et justitia, qt. et in cognitione veritatis et eius amore atque exercitio s. praxi consistit λογικὴ λατρεία imprimis in N. T. deus adorari in spu et veritate voluit, et sedm veritatem tum pietatem erga deum, tum justitiam circa hoes exerceri.

Modus regnandi e cum mansuetudine et gratia ψ. 45.

Obsequi ratio ea e, ut sit vltarium et spontaneum in amore ψ. 110.

Status regni libertas, opposite ad iugum illud δυσβάστατον Gal: 4: 26. unde et lex regni hus, quæ e lex amoris dei et pxi in veritate et sedm veritatem vr lex regia libertatis Jacob: 1: 25.

Bona regni st spuales benedictiones in hac va, quorum complementum erit in coelo Eph: 1: 1. et sqq. unde dicitur hæreditas nra in coelo servari 2. Pet: 1. Hæc et similia exhibent nobis ideam regni dei, regni Messiæ, regni coelorum.

Ex his e nunc patet fle, qd sit videre regnum dei, pculd: cognoscere regem, cognoscere fndtm regni, thronum eius, subditos, subditorumque qlitates, leges sceptrum, privilegia, et quæ st similia.
Cognoscuntur a. hæc n per aliqd quod sit παραλήρετον et in aium oculos incurrat, ss v meditationem verbi, et collationem spualium cum spualibus, pphiarum cum implementis, qmdm xtus docet Joh: 5: 39. unde Luc: 24: 26. inde pbavit, quod et pati et regnare debuerit, utrumque e. phetæ scrutati st 1. Pet: 1. Et hæc n pnt rectè cognosci ex verbo ni et gferantur cum ijs quæ docet conscia de dei dnio et hois debito, et hois impotia ac corruptione, et ni in corde sit desi-

derium

derium cognoscendi deum et redeundi ad eum, tum e. demum apti sumus cognoscere regnum dei, quando cupidi sumus deo obedire, ut docet Xtus Joh. 7. illum demum cognoscere dei veritatem an ex deo sit qui velit facere vltaem eius x. 17.

Et hinc per se fle quoque patet, quid sit intrare in regnum dei, et quomodo ingressus in regnum dei, cum visione eius sit necario conjunctus, quoque ad id, ut quis intret in regnum dei necarium sit, ut videat regnum dei, Exculd: e intrare in regnum dei, nil aliud est quam fieri subditum eius per vltarium amoris obsequium. Est ergo ingressus in regnum dei nil aliud quam fides et fidei obedientia, in fide e. et per fidem Xtum regem recipimus, eum pro tali agnoscentes, et illi nos in obsequium dedentes, uti e. fides obsignat in J. Xto omnes dei promissiones esse vai et ἀμὴν, et Jesum esse verum Messiam, verum redemptorem mundi, unicam salutis causam, unicum salvatorem; ita est quoque fides homologia, qua adstipulamur et consentimus in eas conditiones sub quibus gratiam suam deus et Xtus offerunt et ad beatam sui communionem invitant, qualis homologia utique includit homagium, quo Xto regi praestamus, quo ipsum ut regem, unctum super Zionem osculamur Ψ. 2: Et jugum eius, hoc est, leges foederis laeto lubentique animo recipimus, unde patet simul natura et ratio verae fidei, quando per eam dicimur ingredi in regnum coelorum, eam sc. non esse nudum et speculativum quendam assensum, sed assensum verum in conditiones foederis et regni dei, quod non potest esse alius quam ipsa obedientia et observantia legum et conditionum regni ac foederis dei.

Includit haec in Emphasi sua verum, sincerum, et constans propositum vivendi non secundum quidam, sed secundum omnia dei praecepta, nemo e. in regnum dei intrare potest, nisi Xtum agnoscat esse absolutum Dominum omnium suarum actionum, internarum et externarum, atque adeo nisi abneget se ipsum et agnoscat quod non sit suus, sed eius a quo pretio redemptus sit,

Xti

Cap: 3.

Xti fc. spu et epre, et utroq; eum glorificet 1. Cor: 6: 19, 20. Hoc q agnoscit, is agnoscit, q. tum demum ingrediat in regnum dei, qndo n amplig ubi vult ellectu, voluntate, affectibus, sensibus, membrisq; corporis ut suis, sz ut q sint Xti, atq; adeo ad eg rutum et Coferi„ ptum, hoc e, ora sistere servo justitiae et charitati dei ex gri fe„ cundam legiam regiam libertatis.

Et hoc fluit ex tali visione regni dei, qlem supra descripsimus, fieri e. regt, ut qs recte cognoscat regnum dei et Xti, regis gloriam, Majestatem, potiam, sapiam bonitatem, imprimis et gratiam ac miseri„ cordiam, legum regni aqtatem, sanctitatem ac justitiam, officium hois deo debitum, n tm ob creationem et gservationem, sz etiqnè ob mrum illud redemptionis beneficium; denique regni privilegia, divitias, bona ac felicitatem ac gloriam, ut n aliq nata boni appetens desideret regi tali obseq et bonis regni frui, hoc e. ita naturali ordine cum cognitione dei et regni eg conjunctum e, ut Apls docet 1. Cor: 8: neminem cognoscere ut oportet, nisi amet deum 1. Cor: 8: 2, 3. et 1. Joh: 4: 8. Ita Paulus dicit Judaos n fuisse crucifixuros Xtm, si regem gloriae novissent, docens cum luce intellectus voluntatis obsequium con„ junctum esse. Certe q n obseqtur Xto, neq; intrat in regnum, peculi: n videt recte regnum, cum fieri nequeat, ut bonum q bonum voluntas n appetat.

Sed patet denique simul q necessarium qq sit, ut qs videat regnum dei, q potest ingredi, obsequium e. q. deo et Xto Cstari debet, ac de„ bet voluntarium, atq; adeo oriri debet ex cognitione Xti, alias e. n potest esse λογικὴ λατρεία Rom: 12: 1. In oi e. rationali actu lux intellectus precedere debet, adeo qcqd n fit cum judicio sedm cognitionem ve„ ritatis, id deo placere nequeat, cum e. tum demum obsequmur deo et Xto, qndo, ut explicat ipse Xtus, facimus voluntatem eg, peculi: necesse e, ut cognoscamus voluntatem eg, antequ facere possimus, hinc Ps. 2.

jubemur

jubemur discere et institutionem accipere ut osculemur filium, et hac de causa Deus voluit verbum suum esse, ut vidimus, Regni sceptrum, quo verbo rationalis suos de Regno suo et Rege eius, omnibusque ijs tum officijs tum beneficijs, quae in Regno illo vel requirunt, vel promittunt, erudit et instituit. Et haec causa est, cur ipse Rex lucis nomine, ut supra visum est, et verbum quoque hoc eodem indigitetur, qua regnat per rationalem subjectionem, quae fit per institutionem de veritate, et sanctificationem in veritate Joh: 17. Hinc quando Joh: 18. rogaretur à Pilato an esset Rex Judaeorum, respondit v. 27. se ad id venisse in mundum, ut testaretur de veritate. Itaque veritatis cognitio est visio Regni dei, fides et cultus secundum et in veritate est ingressus in Regnum dei.

Atque ita nunc fle patescet, quomodo ad id, ut quis Regnum dei videat, et in illud intret opus sit, ut iterum vel coelitus gretur, vocula e. ἄνωθεν utroque modo verti potest, et quo sensu hic verti debeat, an per desuper s. coelitus, an per iterum, in eo discrepant interpretes; si verum sequentem consulamus videri potest à Nicodemo s. potius Eglista verba Nicodemi graece repraesentante τὸ ἄνωθεν verti debere per ~~desuper~~ δεύτερον iterum; si verò v. 5. conferamus videri potest verti debere per desuper s. coelitus, cum illic explicetur per gratiationem ex aqua et spiritu: quicquid sit, sensus idem est, et si v. 3. Christus talem vocem adhibuerit, quae sciverit iterum, uti illxisse videtur Nicodemus, saltem res ipsa et Christi explicatio docet, iterum nasci esse desuper s. coelitus nasci. Et de hoc imprimis erudiendi erant Judaei, qui eo laborabant praejudicio, quemvis Israelitam quoad carnem sc. habere partem in futuro saeculo, atque adeò in Regno Messiae, quoque, ut ubique docet hrina Eglica, eo gloriabantur, quod haberent Patrem Abrahamum, hocque et Paulus recenset inter argta gloriationis Phil: 3: 5. conf: Rom: 9: 4. nam deus populum illum multis eximijs nominibus ornaverat, et illi imprimis

Messiam

Cap: 3.

Messiam promiserat, hinc docendi erant, neminem ideo esse subditum Xti a participem beneficiorum eius, quod sit Israelita, sed ideo tantum quod regenitus sit et quidem coelitus ex aqua et spiritu. Itaque verba quae dicta ad Judaeum, atque ita in schesi ad Judaeos, eius tantum latitudinis sunt, ut de omni in universum homine intelligi quoque debeant, Xtus e. sine ulla restrictione loquitur.

Et cum ad id, ut quis regnum dei videat et in illud intret, praeculd: verbum regni, ut vir Eglium Matt: 24. revelari debet, et per illud tum rex, tum fundamentum regni, tum leges et privelegia manifestari patet neminem regnum videre et in illud intrare posse, nisi verbum illud audiat: sed audire non sufficit, nisi intelligat, neque intelligere satis est, nisi credat, neque credere nisi obediat in amore. Horum vero nihil fieri potest, nisi tollantur omnia impedimenta cognitionis, fidei et obedientiae fidei. Impedimenta illa sunt partim in intellectu, partim in voluntate. In intellectu ignorantia, errores et praejudicia. In voluntate pravae cupiditates. Haec vero si spectemus in omnibus hominibus, verum est illud quod dicitur 1. Cor: 2: 14. et Rom: 8: 7. si ea quae Judaeis propria sunt, in iis varia fuerunt praejudicia et errores, pravaque inde desideria, quae impediebant quominus Xtum ad ipsos venientem recipiunt, de quibus egimus prolixius ad cap: 1: 11. quorum effectus fuit, quod ab ipsis plerisque inque rejectus fuit, imo scelestè tractatus, quia non habebant aures ad audiendum, oculos ad videndum et cor ad intelligendum Deut: 29: 24. unde Paulus affirmat eos dominum gloriae non fuisse crucifixuros, si eum cognovissent. Et hinc ut Gentibus Eglium crucis fuit stultitia, ita Judaeis scandalum 1. Cor: 1: 23. itaque et Gentes et Judaei, ut regnum dei viderent, et in illud intrarent, regrari debuerunt: mutari non quoad substantiam, sed quoad qualitates et statum, et regrari ex deo s. coelitus,

hoc

hoc ē, illctꝰ ab errore et ꝓjudijs liberari et luce nova collu-
strari, vltas à pravis desiderijs purgari, affꝰ in ordinem redigi,
membra et motꝰ cpris sancto vltais imperio subjici debuerunt,
ꝑ efficacem dei et spꝰ eꝰ opaōem, uti plixiꝰ docuimꝰ, q̄ sit re-
grāo hæc ex deo ad cap: 1: ℣. 13. q̄ hic repetere supervaca-
neum ē.

Sed id hinc patet qqꝰ, q q regratꝰ, is regratꝰ ad id, ut regnum
dei videat et in illud intret; imo hanc ēē regraōem postlimi-
nio regnum dei videre et in illud, eo q dictum ē modo, intrare,
adeo ut nullum sit evidentiꝰ regraōis signum et argtm, q vi-
dere regnum dei et in illud intrare, hoc ē Xtm cognoscere,
in eum credere, et ꝑ obediam fidei eꝰ legibꝰ se subjicere.

℣. 4. Hæc dra Nicodemi captum superabat, hinc objicit postulati
hꝰ impossibilitaem, qppe cum nemo poit iterum intrare in
uterum matris et denuò nasci ℣: 4. qōo ꝓdit stuporem ju-
daicum, ea q̄ Xtꝰ de regraōe spuali et innovaōe ac renovaōe
hōis locutꝰ fuerat, transferens ad nativitaem carnalem, inde
hoc erat, q ea fuit Judæorum opinio nativitaem carnalem dare
jus et locum in regno Xti, q ipso simul ꝓbat hōis ψυχικῶ igno-
riam et impotiam ad illgndum et dijudicandum ea q̄ st spꝰ, et
id ipsum q Xtꝰ affirmaverat ℣. ꝓcedenti, suo explo ꝓbat, qppe
ideo n̄ poterat videre regnum et illgere modum, q qs in illud in-
tret, qa n̄dum satis regenitꝰ erat, qmdm patet qqꝰ ex ℣. 10. et 12.

Sed mxè fallebatꝰ, qppè q tota q ajunt via aberrabat, dum
ꝑ nativitaem carnalem putabat dari ingressum in illud regnum ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~, in q nullæ ꝓrogativæ carnales locum habent, et neqꝰ ꝓputi-
um qcq valet, neqꝰ circumcisio, ss tm nova creaa Gal: 6: 15.
nihil nī fides ꝑ charitaem oposa, nil nī frꝰ spꝰ q describuntꝰ Gal:
5: 22

Cap: 3.
N. 5.

5: 22. verbo, nil ñi imago Dei ed Xti, q̃ unicq fidelibus regni Dei Character ed unicum insigne.

Hinc Xtus illi clariq explicat, q̃ de regnoe dixerat N. 5. Ostendens regnoem hanc fieri, ñ p̃ nativitatem iteratam ex utero matris sed p̃ gnoem ex aq̃ ed Spū. Itaq; ubi cap: 1: 13. dictum fuerat illum demum credere in noēn Xti, q̃ ex deo genitq sit, ita distinctiq hic modum, q̃ qs ex deo gnatq, ed caum regnois indegitat ed explicat, ostendens eam regnois, ed maam ē aq̃ ed Spm, modumq adeo spiritualem.

Quid vero p aquam hic illgat, disputant inter Ctes, de Spū e. consentiunt Orthodoxi. Quidam p aq̃ illgant baptismum, alij verò ipsum Spm, ut sensq sit, ñi qs gnatq p aq̃ ed Spm, hoc E, Spm eodem mōo ubi Matt: 3: Xtus dicat baptizaturq Spū ed igne x Spū q sit ignis. Alij p aq̃ verò ed ignem illgant utrobiq aliquid distinctum à Spū, q̃ p aq̃ illgant baptismum eo nitunt, q̃ pculd: Xtus loquens ad Judaeum p verba illa illxerit ed, q̃ usu Judaeorum illgebat; apud ipsos a. p aq̃ ñ poterisse ñ illgi aq purificaois ed baptismi, Qsertim cum Judaei in regnum Xti introducendi fuerint p quendam q. Qselytismum, q̃ fiebat p baptismum aq̃, ed hoc mgis loco Qsenti quadrare, ubi voluerit Xtus Nicodemum credere Judaismum ē deponendum, ed novum Qselytismum ē necessarium Judaeis, ut ineat in regnum Xti, q̃ p̃ninuerit baptismus, ubi eo mōo ferè argumentat Cl: Lightfotus.

Etsi verò hoc ōi mōo ñ sit absurdum, a. à re Qsenti alienum, nemo tn inde justè colligere pt, Xtm spectasse externum illud sacramentum, ed ñ potis hoem carnalia cogitantem à signo ad rem significatam ducere voluisse, Qsertim cum ñ ñi catachrestice admodum ed sensu exiliori dici pōt, hoem regeni p baptismum, ñ alr sc. q̃ q̃t.

qt. baptismus aq̃ pt ꝑ opaõem spus ee medium morale regraõis, q
sc. habeat vim, id q ē in regraõe scandi, et vi institutõis ob-
signandi. Itaq si qd sit, q distingui à spu poit et debeat, qqs
sit caa regraõis, pculd: q ꝑ aq illgi poit, pculd: id illgi pci-
pue debet, adeo ut sensus plenitudinem convenientissm videat,
si oia simul à xto comprehendi dicamus, ut voluerit ipsos revocare
qdem ad externum signum, q Jaaes et ipse usurpabat, ita tn ut
imprimis judicare debeat eum voluisse edocere de re scata, et sua
naa signum et res scata q. conjuncta st; q caa videt, cur n tm
in V. T. externi baptismi dicerent purgare impuros, ss et bapismus
dici videat λύτρον παλιγγενεσίας Tit: 3: 5. ubi conjungit
cum ἀνακαινώσει πνεύματος ἁγίου, qmdm hic aq et spus
conjungunt, ubi lavacrum regraõis scat ut videt baptismum, ss
ita ut q conjunctus sit cum regraõe, eus signum ē.

Esse verò aliqd q aq noe veniat in Scra, et ꝑ aq baptismi scatū
fuerit, qqs ad regraõem necarium, eqs caa sit, fte demonstrari pt,
nam si nihil tale eet, scari qqs signo illo n poet. pculd: a. illud ē,
q ut aq ē in se purum et vim purificandi habet, q oppnr purificaõi-
bus legalibus. ss q aq eam ob caam vri pt, ē tum xti sanguis seu
satisfactio, tum spus eqs opaõ. ss cum spus hic distincta mentio fiat,
ꝑ aq illgi debet xti satisfactio; q ea sit instar aq puræ et purifi-
candi vim habentis, res ipsa docet et usus scræ. Res ipsa, neq e. fieri
potuit ut xtus satisfaceret eo fine ut suos liberaret veluti lytro,
qn ea vis eet lytri illius ut actu liberandi sint, p qbus solvit. Libe-
raõ a. q fit finis satisfactõis xti, n pt ee alia, q liberaõ et à pec-
cato eqs dnio, q fit ꝑ regraõem et continuatam sanctificaõem, et
à miseria, q fit ꝑ justificaõem et glorificaõem. Præterea fieri n po-
tuit, ut xtus ptio redimeret pplm electum, qqs eo se daret, qn eo

ipso

Cap: 3.

ipso eum sibi emeret ut ppln peculij Pet: 2: 14. ut a Xto ppls eet
necessè fuit ut renovetur ad imaginem eius, et cum ultrò eum cogno-
scereret, tum ultrò amoris obsequio exequeretur et faceret, ad quod opus
fuit regratio et sanctificatio, et hinc in pacto cum Patre ipsi pro
eo quod poneret anima ipsius ☐ WX et in mortem se effunderet, promissum
è semen et spolium in multis Es: 53. quod fieri non potuit, nisi multis
daret sui cognitionem, uti ibidem docet; hique ea de causa consuverant ut
opus ipsius Christum Es: 49: 4. et seq. Quos ea de causa Christus satisfactionis
jure postulare potuit Ps. 2. Sera usq quo id confirmat, nam san-
guis Xti purgare dr ab omnibus peccatis 1. Joh: 1: 7. quod non tm allusit de li-
beratione à reatu Ps et à peccato, hinc venisse dr cum aqua et sanguine
1. Joh: 5: 6. et 8. quod fieri pt et, quod venerit cum baptismo aqua, Ps quis
sine sanguine futurus eet inefficax, et quod vi sanguinis, eius aqua fuerit
signum et operatio Spiritus vincens et fidem mundam. Ita hoc cum et, cum
sanguis Xti vocetur sanguis διαθηκης ex aspersionis et purificationis,
utrumque e. vox fiat Heb: 12: 24. hinc 1. Pet: 1: 2. cum sanctificatione
Spiritus conjunge obedientia et aspersio sanguinis Xti, tq. causa gratiae et pacis,
atque adeo omnis beneficij salutaris. Hinc non ultra allegere pmtus quod è Heb:
10: 22, 23. de lotione corporis et aqua mundam et aspersione cordis, quod effu
sanguinis Xti, quod in antecedentibus Xpus ut sacerdos magnus, eius se. sue-
rit veram purificationem Christus, quod fecerit tum sanguinem suum effunden-
do, tum eum et operatione Spiritus cordi aspergendo, hinc Ezech: 36. deus pro-
mittens effusionem aquae et aspersionem eius, eius effus sit datio cordis novi, non
pt non simul allusisse Xti sanguis conf: ℣. 26 et 28.

Cum itaque nemo regreditur nisi vi meriti Xti et Spiritus eius, utique postulat
verborum emphasis, ut puteamus imprimis de eo cogitasse Xtum, praesertim
tum cum baptismus aqua id fieverit.

Ex quibus patere nunc Nicodemo poterat non opus esse, ut qs iterum intret
in alterum matris, neque sufficere hoc ad id, ut qs regnum Dei videat et
in

et in illud intret; neq; et sufficere baptismum pselytismi, ut transeant ex Judaismo in xtianismum, sz requri gre regraoem spualem q scata fuerit p oes baptismos, oesq; purificaoes legales, atq; ita simul erudiri poterat de vera raoe regni Messiæ, et liberari à Pjudijs istis Judæorum, ac si regnum Messiæ sit futurum externum, habiturumq; externam pompam, inq; eo obtinere debeant purificaoes et ritus judaici, v eus subditi futuri q habeant Progativam nativitais carnalis ex Abrahamo; Hæc e. oia simul refellit, qndo docet nil aliud requri ad id, ut qs regnum Dei videat et in illud intret, q ut renascat ex aq et spu, eo ipso e. q hoc necarium ee dicit, simul sufficiens ee docet.

V. 6. Probat a. xtus neitatem hus regraois à statu hois naali V. 6. qndo docet, q caro sit qcqd natum e ex carne, et id demum spus, q natum e ex spu.

Quid sit caram notum e ex Sera. Per carnem sæpè illge huaa naa, interdum qt. corrupta e, ita qndo Aplus loqt de Φρονήματι σαρκὸς, idq; dicit ἔχθραν εἰς θεὸν Rom: 8: 7. pculd: p carnem corruptoem hois, s. hoem corruptum illgit, qmdm ita qq; idem scari videt voce pulveris Gen: 3: 19. ut emphasis sit in verbis istis pulvis es et in pulverem reverteris, q. dicat p peccum, q ex pulvere fueras factus, sz ornatus dein imagine Dei, nunc in te ipso nil ne pulvis, hæcq; caa cur in pulverem revertaris; itaq; idem Ψ. 103: 14. illgi æquum e ad majorem verborum emphasin.

Facilè e a. illgere cur hoo corruptus caro vocet, sc. qa corrumpit p concupiscias carnis Eph: 2: 3. et 4: 22. concupiscia e. pravæ in carne imprimis stabiliant et habitant et p carnem x p sensus et membra cpris opant et seducunt hoem Rom: 7: 5, 12 et 23. 1. Joh: 2: 6. ita ut hoo fiat merè carnalis, et vix alia bona, aliudve gaudium norit v appetat q carnale, ita ut sensus verborum xti sit, peccum et

cor-

Cap: 3.

corruptionem ex uno in omnes transivisse, et parentes liberosq;
ex aequo corruptos esse, adeo ut nativitas carnalis ex parentibus,
quibusq; nihil ea dare potest, quo sit ad videndum et intrandum
regnum dei necessaria, quibusq; cum corruptione illa sit conjuncta,
atq; adeo regno dei obstet, et hominem ex eo excludat. Itaq; ubi ideo
hoc caro vocat qua caro s. concupiscentia carnis in ipso ducatum
gerit, hoc est, qua ζωικὸς ἐστι πνεῦμα μὴ ἔχων, et in qua
ut bruta animalia novit et appetit corrumpitur Judae v. 10 et eg.
et ob eam causam inepta ad videndum et intrandum in regnum coe-
lorum, ita quoque testatur dicens cum quod ex spiritu natus est, spiritum esse, hoc est,
hominem spiritualem, in quo sc. spiritus ducatum gerat. Ipsa rei natura osten-
dit, cum nativitas sit instituta ad gignendum sibi simile, fieriq;
adeo non potest, ut quod spiritum habet, et ex spiritu natus est, non sit quoq;
naturae spiritus particeps, eoq; gerat imaginem et similitudinem. Ubi vero
spiritus gerat imaginem, oportet ut spiritui emptoris similis sit quoad
sanctitatem, vocat e. abiq; Sp: B. ut doceat eum quod ex spiritu natus
est, sanctum esse quidem ipse sanctus est, imo natus ex spiritu est sanctifi-
catus per spiritum ut docet 1. Cor: 6: 11. unde quidem hic nativitas ex eo
et ex spiritu conjungitur, ita ἁγιασμὸς ἁγιασμὸς ἁγιασμὸς 1 Thes: 4: 3
et ἀγιασμὸς πνευματικὸς conjungunt 1. Pet: 1: 2. et e. in sancti-
ficatione renovatio ad imaginem et similitudinem dei ut docet Eph: 4: 24.
et Col: 3: 10. sanctificatio e. nil aliud est quam illuminatio ad cognitionem
veritatis et datio τῆς ὀρθοτομίας τῆς ἀληθείας ut illic loquitur
Apostolus, eo sc. veritatis, quae in Christo est, quae continet mysterium Patris et
Filii, in quo omnes thesauri sapientiae et cognitionis sunt reconditi et eo amor,
quem qui habet in via et in factis se ostendere, et ubi hanc veritatem ma-
nifestare ad conversionem hominum, et in eo amore sanctificare, est
studium, ut ita loquar, et opus spiritus, ita quoque eo cognitionem et amorem

nascitur

nascitur hoc operante spu ex spu ad imaginem et similitudinem eius, atque ita fit spualis, quia per spum vivit ut spm vae novae sc. spu agr, spu epris concupiscias mortificat, secdm spm ambulat, ea quae spus st, sapit ijsque delectatur; verbum quod acti à spu locuti st sancti dei hoes, habet pro vae suae alimento 1. Pet: 2: 2. legem spus pro actoum suarum norma; uno verbo, ita cogitat, ita concupiscit, ita loquitur et agit, ut pateat spm in ipso operari novam vam, eumque ee novum hoem, novamque creaam spus charactere insignitam. Et hac raoe simul ostendit Xtus eam nativitaem facere hoem ad videndum et intrandum in regnum dei idoneum, non e. alia in re situm illud ee, quod in cognioe regis et regni eius et in vltario amoris ex prescripto Eglij obsequio, supra docuimus.

Ut a. Nicodemum melius erudiat de naa regraois ex aqua et spu,
V: 7. et ita admiraoem illius, nixam pjudio, corrigat, docet qoo qs ex spu regretur, sc non ita ut novam accipiat substiam, sed ut operante spu aliter operari incipiat V. 7 et 8.

V: 8. Hac de caa adhibet similitudinem à vento desumptam eusque operaoe. Ventus inquit ubi vult flat etc.

Comparao illa venti et spus in tribus consistit 1. in libertae qt. non flat ventus ad vltaem hois, sed suo q. arbitrio agr. 2. in eo quod ventus excitet vocem s. sonum. 3. in eo quod origo et terminus venti sit imperscrutabilis.

Itaque qndo Xtus docet in hisce ee spm vento similem docet 1. spm non subee houm arbitrio, sed operari libere, ita ut illi beneplacitum e. Et hoc revera illud e, quod ubique tanto studio inculcant Apli, dona spus non niti ullo hois merito, neque hoem quicquam ex se et per se ad regraoem et sanctificaoem tribuere, sed id oe niti mero dei beneplacito, ee meram graam, meram misericordiam, neque adeo volentis a. currentis sed miserantis dei Rom: 9: hinc oia fere Eplarum exordia occupantur in

eo

Cap: 3.

eo, ut instruant hoēs originem oīum beneficiorum salutarium ēē solum dei beneplacitum, dei electoēm, dei testamentum, pactum Ptis et Filij, et ita grāam dei; deo a. q tribuit spui, tribui qqs debet, et uti spus sine ullo hois merito sanctificat quem vult, ita cuiqs distribuit dona put vult, qmdm docet Aplus 1. Cor: 12. neqs e. oēs eadem mensura accipiunt dona spus, uti et ventus n in oībus locis aqs vehemens ē; imo spus in uno eodemqs hoē nunc magis nunc minus opat put illi visum ē, uti ysdem in locis ventus nunc remissior nunc vehementior ē. Attamen uti libere opat, ita efficaciter qqs, q simul innuit, qndo dr spm opari, ita uti ventus ubi vult flat, flatu e. suo ventus movet ea, in q impetum facit, refocillat, recreat, purgat aerem, facit terrā frugiferam, imo frangit et rumpit domos et petras ipsas etc. vide 1. Reg: 19. Cantic: 4: 16. inr alia. Eodem moo spus opat in hoībus, eosqs n tm recreat et frugiferos facit, ss et oīa obstacula prumpit, vet: hoēm destruit etc. ut patet ex locis citatis conf: 2. Cor: 10: 5. Unde et p symbolum vehementis venti adumbrat Act: 2:

Secundo in eo, q vox s. sonus venti audiat, ita et vox spus, id 1. scat spm edere vocem q audiri poit et illgi, q sit vox spus; ss simul q ea afficiat auditum et illctm, q ipso pculd: docet, spm opari mediante verbo, et imprimis verbo Eglij, hoc e. revelare spus ē 1. Cor: 2: 10. unde xtus pmisit spm Aplos ducendos ēē in oēm veritaēm Joh: 16. Et hoc verbum q revelante spu annuntiari debebat ē semen regraois 1. Pet: 1: 23. Et illud verbum, qmadm sentus pvadit oēs terras et ubiqs sonus eus audit, ita et audiri debebat in oībus Gentibus, nunc e. n amplius, ut olim, Israeli et Jacobo debebat verbum dei manifestari, ss cum Gentibus qqs deus loq puro labio et sermone. Itaqs spus opao fit qdem mediante

diante verbo, sz ita ut qqs verbum q externè ppnr inscribatr cordi scdm pmissoem Jer: 31. et Ezech: 36. hoc e. innuit vox ἀκούειν, q n tm soni pceptoem, sz et illctm notat, qmdm id patet ex usu Scrae vid: inr alia Joh: 6: 45. Ita aures habere et n audire e n illgere Es: 6: eo scatr illuminao spg, p q fit, ut illgamg q audiamg, qmdm et ope venti vox auditur. Sensg Ei e spm daturum cognioem mysteriorum regni, et viros dei p spm actos inr oes Gentes annuntiaturos verbum regni eo cum effu, ut id audiatr n tm sz et illgatr, q ptinet locg q extat Ψ. 19: 5. citatg Rom: 10: 18.

Tertio in eo q ignoretr unde veniat et q vadat ventg, hoc e, in q regione primo excitatg fuerit, et ubi iterum compescendg sit. Eo pculd: notatr hoem ignorare unde veniat spg, hoc e, qnam sit principium opaois spg, hoc e. mysterium e, q n poet cognosci ni revelaret spg, qs e. vltaem eam spg, q in oeconomia SS. Trinitatis suscepit negotium sanctificaois, p se cognosceret; qs vltaem Patris et filij, atqs adeo pactum inr Jehovam et virum pxum eg sine revelaoe; qs deo à consilio fuit; qs determinat viam spg ubi primò ubi deinde opari debeat, et qvis ita à spu afficitr et movetr, ut tum demum spm in se opari illgat, qndo opg spg in se expitr.

Praeterea spg variè opatr, et ex una regione transit in aliam, ex una candelabrum suum transfert in aliam, ut nesciamg modum et pcessum ac ordinem opaois spg et regni xti, ni qndo expiundo illum illgimg, et uti in hisce terris opg suum magis magisqs pficit, ut q adhuc opa pacturg sit ignoremg, ita ignoramg, q illa sint, q in coelo opaturg e in electis, ndum e. revelatum e, qd futuri simg 1. Joh: 3: 2. certe spuales erimg 1. Cor: 15: ita ut tum demum verè

ex

ex Spu nati ee dici poimg, qndo p opaoem Spg deo p captu nro pla-
ne similes erimg. Cap: 3.

Et ita similitudine hac Spg regraoem postq illustraverat, as-
sumit ita ee oem q natg sit ex Spu. à caa ad moo opandi eg,
transeens ad effm. Sensg e, hoc moo renasci hoem, si sc. Spg ipsum
p beneplacito suo efficaciter moveat ad agat, si mysteria regni coe-
lorum manifestet p publicum Geonium ad illuminaoem, ut ad illga
mg, ita ut nesciamg unde ista extra nos ad in nobis fiat mutao,
etsi ipsa eam experiamur. Itaq regraoem dignoscendam ee ex opa-
toe Spg, q n potest n manifesta ee hoi, qndo eam in se experiat,
etsi nihil eg ipse meritg sit, neq qcq ad sui ipsig mutaoem ad re-
graoem contribuerit, eodem moo ut in graae tum demum hoi illgit
se natum ee hoem ex hoibg, qndo se hoem ee huais proprietatibg ad
facultatibg conditum ee re ipsa experit.

Hoc verò etsi debuisset Nicodemo oem scrupulum ademere, hic N. 9.
tm novo documento probat hoem Ψυχικὸν n illgere ea q st Spg dei,
n p Spm regrat ad illuminat, quib e. qoo hoc fieri potest, n dedecet
creaam rationalem in eaam ad modum rei q ppter, in qm cognosci
pt, inquire, sz n illgere qndo explicat, stuporem arguit ad igno-
riam ac iudicia. ostendit q eo ipso Nicodemg stupefactabem
seam, q xtg ea de caa merito illi exprobret v. 10. tq. indignam ad
miranda in doctore Israelis.

Quando xtg eum vocat doctorem ad illum doctorem Israelis, in- N. 10.
nuit illum doctorem mung sustinuisse. Hoc affirmari de illo pt ut
de membro Synedrij magni, q ubi fuit summum tribunal, ita
qqs summa, ut ita loquar, Academia s. schola Judaeorum, in q de
rebg n tm forensibg, sz ad de dna judicabum fuit. Sed fuit ad forte
doctor singulari raae, q duplos habuit, qs erudivit in rebg Ju-
daicum praecantibg, ad alle doctor dum dr, innui videt, hoc mul-
to magis mirandum ee in eo, q noverit ex Sera venturum Messiam,

qqs

qq ea de caa nocte ad ipsum venerit.

Sed qndo miratr eg in hisce ignoriam, eo ipso scat, hæc reve-
lata Judæis fuisse, et cognosci ab illis potuisse, si ea q dece-
bat attentoe scrutati fuissent Scras, et spualia cum spualibg
contulissent, Scra e. de talibg aquis, taliqs spu, ex qbg regran,
dg sit hoo, clarè satis locuta fuerant, ut videre e inr alia
Ezech: 36. ꝙ. 51. locisqs multis alijs; huc e. ptinent oia illa
loca, q agunt de hois mutaoe, circumcisoe, conversoe, illuminaoe,
et q st istigmodi plura alia, q in oi ferè Scra pagina repiunt,
et manifeste docent regraoe opg ee ad videndum et intrandum
in regnum Dei; imo solg ille locg Jer: 31. de foedere novo hoc
manifestisse docebat, eo e. pmiserat deg ad novum foedg ut
eent apti se leges suas cordi inscripturum, atqs ita facturum
hac raoe ut sint pplg in regno Messiæ. Quod a. hoc ignora-
rent inde erat, q externis ritibg et ceremonijs ita eent intenti,
ut qmdm xtg imprimis Pharisæis exprobrat graviora legis omitterent Matt:
23. atqs ita n illgerent sensum legis spualem Rom: 7.

V. 11. Opponit E xtg ignoriæ doctoris hg suam dram scram et te-
standi authoritaem V. 11. ita ut simul ostendat caam infide-
litais ignoriam et stuporem in rebg spualibg V. 11 et 12.

Initio a. videndum e, q xtg de se testetr, tum qoo de se
testetr.

Testatr de se, q ea loqtr q norit, et testetr q viderit.

Non e ita aptum cur xtg loqtr in plurali, an p Enallagen
numeri, an vero plures testes secum illgi velit; hinc prig qdam,
plures posterig eligunt; Et hi de varijs cogitant, sc. ut xtg hic
respiciat v ad pphas, q idem secum ex verò testati fuerint, v
de Joae baptista et se, v de reliqs dplis et se Vid: V. 22. et
cap: 4: 2. v de se et Aplis, q post ipsum locuturi erant, et in qbg
ipse locuturg erat. Sanè si de his illgatr, q recensiti st hoibg

inq

Cap: 3.

ing, ñ pnt illi commodè cum xto, ut mihi videt, conjungi, ni
ita intlgant, ut eos setum velit unum ejs consideret, ubi ipse
caput sit, à q testimonium proveniat, et eg jussu religq loqat
ad q xtus à se et pr se, ipsi pr revelaorem xti et spg eg cogno-
scant et videant; sb qd obstat, cur hic ñ cogitemg de testibus
egdem gris; Joanes e. nos edocet 1. epl. cap: 5: 7. tres testes sunt
in coelo, Prem, verbum et Sp: S. de spu e. jam locutus fuerat
v. 5. et sqq. et gtao spis et sperão eg utiqp nil aliud st q spis
sermo et testimonium, q pr ibet, qdo v ministros xti ita vocat?
ἐξοχὴν dictos v fideles qscunqp erudit de veritate, illuminat ut
eum cognoscant et tum de deo, tum de xto, tum de eorum bene-
ficijs et hom officijs ac statu et testatur, q novit et videt et
vera st: de eg spg testimonio et sermone suos erudit capp: 14.
15. et 16. quemqp jam glorificatu effudit ut testem veritatis
Heb: 2: pr quem revelavit mysteria regni sui 1. Cor: 1: 10. q et
testatur ad spm ipsorum fidelium, q sunt filij dei Rom: 8: 16. de
Patre qp ut teste loqtur cap: 5. ita ut commodè hic intlgi potest
cum filio, Pater et Spg, Qsertim cum secm pphias expectandu est
ut loqueretur et testaretur Pater de filio eg qp regno, et xtm subdi-
tosqp eg amores, et filij ac spg de Patre etc. Ita audiri debebat
ex ore dei, tu es filius meus Ps. 2. v. 7. et sqq. et Ps: 48: 16. intro-
ducitur xtus ut q missus cum spu se ce testatur, uti et negari ne-
qt Qter hos testes dari debuisse Ecclesiasticum catervam multam
post auditum sermonem ipsius dni Ps. 68. sb ad q de testibus hisce
dicit, atqp adeo de se ipso, e. q ea loqtur q sciant et testentur q
viderint, q qeuld: tro raoe subti intlgi debet, ut si de testibus coe-
lestibus accipiatur, cogitandum sit, eos oia pfectè nosse, se ipsos
et pfunda sua ac consilium oe, et qcqd e Qter ipsos, oculus e. dei
intuetur oia, et coram eo st oia nuda et resupinata Heb: 4: 13.

Ion,

Imprimis novit Pater filium et filius patrem et spus profunda Dei Matt: 11: 27. Joh: 1: 18. 1. Cor: 2: 10. Cum e. habeant eandem Essiam, ut sint perfectisso modo unum Joh: 14. et 1. Joh: 5: 7. se ipsos perfectisse norunt et intuentur, qa una e ipsorum vltas, unum consilium, eadem opa.

Sed q ratione filius novit ea q Patris st, dictum e ad cap: 1: v. 18. Et eo ipso Xtus testatur, q ab ipis ut primis authoribus omis verus sermo et verum testimonium petendum sit, qp nihil loquntur a. testentur, ni q verum et infallibile sit, adeo ut prophetae merito verbis suis subnectant dictum dni, q solum sufficit ad obligandum ad fidem et obediam. Praeterea eo ipso ostendit personas deas revera plures ee, et a se invicem distinctas, q se mutuo cognoscant et videant. Si vero alios testes Xto hic jungere placeat, proculd: aliq ratione pit emphasis, et distinctione aliq adhibita verba st explicanda, cum n eo modo, q de Xto, de illis poit dici, loqmur q novimus et testamur q vidimus; Qsertim cum hoc Xto appropriatum sit cap: 1: 18. q facit ut malimus de testibus coelestibus hoc intelligere.

Modus testandi e Amen Amen, q proculd: Xtus summe certu ee testimonium suum indicare vult et ostendere, se tum ee deum Amen, tum jurare p se ipsum, tum q hoem loq in conspectu Dei et coram deo tq. teste velut tacite adjurato.

Sed ostendit, q qq mereantur hi testes fidem, testimonium tn ipsorum n recipiatur. Recipere testimonium e obsignare, q q id loquitur, verax sit, ut dn v. 23. ss si id q ita creditur mandatum in se contineat, et ad officium aliq obliget, id recipere e obedire, et subjicere se verbis testantis, ita ut et judicium et actiones judicio conformes exprimat, ut supra qp vidimus ad cap: 1: v 11. et 12.

atqp

Atq; ita fieri debuisse, ut plerique n̄ acciperent testimonium Xti, Prophetæ prædixerant, ut ibidem ad v. 11. indicatum fuit.

Cap: 3. v. 12.

Raoem infidelitatis et inobedientiæ assignat Xtus v. 12. coll: v. 10. ignoriam rerum spualium, eorum et q̄ in terris cognoscendæ st, comparaoe e. instituta ostendit, q terrestria n̄ credant, qa sc. n̄ cognoscant, qq adeo multo minus coelestia sint credituri. Quid hic p terrestria et coelestia illgi debeat, ex conexoe judicandum e, atq inde colligendum videtur p terrestria ee intelligendas res spuales, q ptinent ad statum Regni Xti in terra, v rerum spualium p res terrestres adumbraoem, ea e. q Nicodemus ignorabat, erant regrari ex aq et spu, videre et intrare in Regnum Dei, q pculd: ad statum Regni hus terrestrem s. in terris, ptinet, atq ita oia ea q ptinent eo, ut qs sit in hisce terris, subditus Dei et Xti, p terrestria hæc illgi pnt, ut st regrao, justificao, sanctificao, et ea sine qbus n̄ pnt obtinere fides, spes charitas, q nunc, hoc e in terra manent 1. Cor: 13: 13. Et hæc talia st, q et p cultum terrestrem et elementa mundi hus varijs modis fuerint adumbrata, qq ideo verus Israelita et imprimis Doctor Israelis ignorare n̄ debebat. Quid e. scabant oes lotoes et purificaoes, q requrebantur ad id, ut qs accessum haberet ad Deum habitantem sup Propitiatorio, q regraoem p spum x sanctificaoem eqq neitatem ad intrandum in Regnum Dei p illam Dei sup ppitiatorio inr Cherubinos sessoem adumbratam. Quid aliud sacrificia simul cum purificaoibus, ut requsita ad impetrandam remissoem peccatorum et velut instaurandam amicitiam cum Deo, q regraoem ex aq. si p eam illgamus Xti satisfactoem habentem purgandi vim; Itaq merito tantus stupor et ignoria in hisce culpari poterant et debebant, qppe ex qbus patebat ipsos carnem ee, et n̄ capere ea q st

spus

spus, hinc multo minus coelestia intelligere et credere apti erant.

Per coelestia ergo ea intelligi possunt, quae singularem ad coelum habent schesin, qualia sunt Christi descensus de coelo, ascensus in coelum, gloria et majestas eius ac potestas in coelo, status subditorum gloriosus in coelo, πολίτευμα eorum coeleste, et quae sunt istiusmodi alia, quae ἐπουράνια dici possunt. Sane Judaeorum in hisce intelligendis et credendis stupor secundum hanc Christi prophetiam in eventu patuit, quando e. de suo ex coelis adventu tali, ut simul sit in coelo, de adscensione sua in coelum, et gloria ac majestate coelesti, de effusione Sp: S. ex coelo, de benedictionibus spiritualibus ἐν ἐπουρανίοις, de πολιτεύματι coelesti, de regno spirituali, de felicitate denique coelesti Christus et Apostoli locuti fuerunt, fidem non impetrarunt à Judaeis, qui non exspectabant regem ἐκ τῶν ἄνω sed ἐκ τῶν κάτω, non ex coelo sed ex terra, et thronum terrestrem et regnum terrestre, et benedictiones terrestres et cultum terrestrem, hincque coelestia illa, ut non intelligebant et credebant, ita spernebant, de hisce e. ut cogitemus N. sequens nos cogit. Hoc ipso Christus ostendit ad ipsum et probat, quod supra quoque monuit sc. regratione ex aqua et spiritu opus esse ut regnum dei videant et in illud intrent, siquidem opus sit animo spirituali ad spiritualia et coelestia intelligenda, spiritualiter dijudicanda et credenda, ita ut causa omnis incredulitatis sit, quod Φρόνημα σαρκὸς est inimicitia adversus deum, et homo ψυχικὸς non capit ea quae sunt spiritus.

N: 13. Postquam ita Nicodemi ignorantiam culpasset, et eius ad intelligendum tum terrestria, tum coelestia stupiditatem reprehendisset, incipit loqui de coelestibus, et regem hunc coelestem, eius regnum annuntiari et manifestari debebat, describere incipit; eaque porro quae ad regnum eius pertinent. Describit illum ut filium hominis, sed qui ex coelo descenderit, in coelo sit, et in coelum adscensurus sit.

Filium

Cap: 3.

Filium hois qndo se vocat, eo in gre et 1. notat q hoo sit, atq adeo frater ipsorum, atq ita q in ipso vera ee poent et impleri debeant ea oia, q de semine davidis ut futuro rege, idq in ppetuum et sine fine cecinerant sacri Vates, hac e. n ni in eo, q eet filig hois impleri poterant; imo e. ni filig hois poterat ee filig davidis, atq adeo rex in throno davidis Patris sui. sz specialig videt Nicodemum revocare ad id, q Ψ. 8. dictum fuerat de filio hois singulari, q infra Angelos deprimi, et gloa ac honore coronari, ac deg oium constitui debebat, eg imperio oia subjici debebant, qmdm Aplg qq idem ex Ψalmo illo pponit Hebraeis cap: 2: q ipso tacitè innuit, qs sit Ψalmi illig sensg, qdq p filium illum hois minoratum et coronatum illgi debeat, sc. talis hois filig, q toties pmissg erat ut futurg, primo contemptibilis, in q nulla eet spees, sz q postea futurg eet rex universalis, atq adeo Messias, nam illum pphae ubiq ut humilem primò, tum verò ut gloosum pponunt, atq adeo is respu statg humilis ee debebat אנוש miser hoo, sz q debebat gloa postea et honore coronari, qndo à deo visitandg erat, s. illud illgamg, q deg filium hois visitaverit huaam eg naam sibi uniendo in eandem psonam, s. q deg vi pacti post exploratam obedeam et sufficientem humiliaoem ad mortem crucis usq iterum deam eg gloam manifestaverit, et filiu hunc hois, filium dei ee demonstraverit. sz simul ita patet, q illud, q dr de minoraoe p Angelis, explicari debeat ita, qmdm supra Angelos evehi debebat post minoraoem illam, et gloa ac honore coronari, ita ante minoratoem illam fuerit major Angelis, et eam gloam ac honorem ac ptatem, q postea recepit, ante illam minoraoem habuerit, atq adeo ut hic dr de coelo descenderit, et iterum, q dr de coronaoe, hoc ee, q in coelum ascenderit et supra coelos Majestatem suam ponere ut e N. 2. et noen suam

p universam terram gloosum reddere, et ita paulatim sibi et suis oia subjicere debeat, donec oibus devictis hostibus, quorum ultimus e mors, regnum eius consummatum sit.

Et hoc illud e, q hic docet, q filius hois .v. ille q ex Maria natus fuerat, de coelo descenderit, tum qndo incarnatus fuit, ut vidimus cap: 1: 14. hoc e. ubiq illis et similibus verbis in Scra scat uti vidimus cap: 1: v. 9 et 11. etc. nam venire in mundum illic illgi debet cum schesi ad illud, q affirmatum fuerat v. 1. q apud Deum fuerit, atq adeo in coelo, ubi Deus dr singulari raoe habitare, atq illud venire explicari debet, p de coelo descendere conf: cap: 6: v. 62. et hoc scat, qndo dr ea ἐκ τῶν ἄνω et dns ex coelo, et q st similia, hicq descensus dei s. dia psonae q sit verus Deus, psignifdeatus fuit oibus illis locis, qbus in pphia Deus repre-sentat ut ascendens, ascendens cum clangore, intrans coelum, ijs aptis, et q st similia, uti nos docet Paulus Eph: 4: 9. q qndo de Deo dicat, ascendit, eo scet, q prius descenderit, hoc e, in terra singulari raoe suam psiam manifestaverit, q pculd: tum mxe fit, qndo ita manifestat in carne, ut fiat caro, .v. ut huanam naam in unitatem psonae assumat, atq ita sibi formet oculos qbus videat, aures qbus audiat, os q loqt, pedes qbus in medio ipsorum ambulet, qbus phrasibus de manifestaoe illa dei agens, utit Scra; et rao manifesta e in ista Apli argumentaoe, nam cum coelum dicat locus dei, sane qndo eum repetere dr, eo scat, q certo moo cum deseruerit antea, hoc e, qndo dr q ascenderit, scat, q prius descenderit, atq ita uti qndo de Deo dr q descenderit, n pt id ita illgi, ut n antea fuerit illic, q descendere dr qmdm vidimus cap: 1: q ita de λόγω dicat, q venerit in mundum, ut tn jam fuerit in mundo, ita qq qndo dr descendere, hoc n ita illgndum e, ut desinat ee illic, unde descendere dr; Hinc Xtus docet porro, q filius hois post de-

scensum

Cap: 3.

sensum adhuc sit in coelo, ea c. ê ipsa verborum sciâ, et eam postulat contextus, neq; sine eâ mutari sensus in Scriptura debet; sensum cum apud Joanem, ubi ipse, accuratè tpra distinguunt, ut patet cap: 1: 1. et seq. et hoc ipso v. 18. ita ut eo ipso xtus fecit suam omnipotentiam diam, q coelum et terram impleat, ut de deo dr, adeo ut descendere et ascendere potest, ut tn sit q descendat, et ibi maneat, unde descendit, ut frustra Socinianis fingant xtm in diebus carnis suæ ante illam ultimam ascensionem ascendisse, et iterum descendisse ex coelo, hg c. Scrta n meminit. Præterea ubiq; describitur xtus ut deus et ut dnus ex coelo, atq; adeo indeo, n verò ex figmento tali, ratio petri debet, cur dicat descendisse, antequ rursus ascenderit: Et hoc xtus addit, q ascensurus sit coelum unde descenderit, q ascensio illa ê, q facta fuit, quando nubes eum sustulit in coelum tum c. desiit in terra habere illam suam σκηνὴν ἐν ᾗ ἐσκήνωσε cap: 1: 14. sz eam in coelum induit, ut ita tabernaculum dei in coelo est, ut dr in Apocalypsi. Et cum hac ascensione simul vinnuit omnis illa summa exaltatio qua ee noen etc Phil: 2: 8. Ita ut tum coelum factum fuerit sanctum sanctorum, in q q ascensionem xti constitutum fuit propitiatorium, q de ea in coelo tplm dei ee dr et coelum Hierosolyma vocat.

In his illud notari debet, q quando filius hominis vocat xtus, eo tota persona θεανθρώπου sect, sz mxe cum respectu ad humanam naturam, quem idem facit, quando filius dei vocat, sz cum singulari respectu ad diam naturam.

Atq; ita docet Nicodemum qle regnum sit hæditarium, ut thronum suum in coelo sit positurus et n in terra, q erat principium judaicum; Et ut porro eum erudiat de regno suo et gloria regia, ostendit, quo et qbus gradibus ad illud glriæ fastigium ascendendum sibi sit, sc. secundum Scras, xtum pati debere, et ita intrare in gloriam, hoc c. illud ê, q v. 14. proponit, et scaturum dicit q typum serpentis ænei in deserto,

N: 14. q describit Num 21. q typus Xti crucifixoem eusq vim et effi-
caciam sanavit conf cap: 12: 32, 33.

Ut hoc recte allgamus breviter dicendum e, quo serpens aene-
elao sanavit Xti carnem. Primo intuitu videtur Xtus cum serpente
comparari, et eius crucifixio cum exaltaoe serpentis, presertim qa
ut serpens fuit intuendus ad sanaoem, ita Xtus constituatur obtm
fidei ad salutem. Sed si recte rem ponderemus, et ipsam hriam
examinemus, n Xtm, sz dblm p serpentem sanatum fuisse patebit:
qq e. fieri poit, ut Xtus certis de cais, et qt. repsentavit hoes
peccores et reos, atq adeo genus serpentis, poit habere similitudi-
nem cum serpente, tn ed circumstcae hriae, pterq q in se durius
sit, n patiuntur; illic e. Seraphim urentes serpentes, q morsu suo
occidebant, pculd: sanarunt serpentem antiquum q Evam seduxit,
veneno suo, hoc e, peccto hoes occidentem, et cum eius serpenti s.
eorum serpentum similitudinem habere debuerit serpens ille ae-
neus, palo s. ptica alligatus, et in cspectu oium erectus, ut cum
intuendo sanarentur, utiq patet, eos serpentes à qbus mordebantur
et occidebantur, p aeneum hunc serpentem repsentatos fuisse, tq.
vi nocendi p exaltaoem illam, atq adeo in palo illo exutos et
privatos, ita ut qndo Xtus dicit, q debeat, qmdm serpens exaltatus
fuerit, exaltari, scet caam cur exaltari x cur crucifigi debeat,
hanc ee, qa alias ptas dabli n poit tolli, nam p mortem ptas mor-
tis aboleri debebat Heb: 2: 14. ita ut n instituat comparaoem
inr serpentem ex Xtm, sz inr exaltaoem serpentis et exaltaoem
Xti, doceatq hunc ee inr illa duo nexum, ut qa serpens exaltatus
fuit, et Xtus exaltari debeat, ita ut eo ipso innuat, in cruci-
fixoe sui ~~fuisse~~ esse caam, p q vis serpentis tollatur, adeo ut ni deus
ppositum habuisset serpentem x dblm exuere ptate sua in cruce
Xti, cum in palo n pposuisset tq. oi veneno et nocendi vi privatu

Et

Cap: 3.

Et hæc patet in analogia fidei et Scripturæ, q. ois serpentis antiq
vis abolita sit in cruce Xti, ubi e. Apls docet Col: 2: Chirogra
phum peccti ē affixum cruci, quando Xtus affixus ē, atq ē in cruce
exuerit et ostentui habuerit ac triumpharit ἀρχὰς et ἐξουσίας
Col: 2: 14, 15. q. n tm notat eo modo abolitam ē potestatem eorum
q sedebant in Cathedra Moysis, s et Dñi, is e. ē mundi Princeps,
ut à Xto ipso vocat Joh: 16. et is cum Angelis suis p ἀρχὰς et
ἐξουσίας fert Eph: 6: 12. et hoc clarè indicatum fuit in prima
promissione Gen: 3: 15. ē caput serpentis conterendum q contri
tum calcanei feminis mulieris, ēq explicatio ē Heb: 2: 14. ita
ut Israelitæ rectè ota considerantes, sic possent ratiocinando colligere,
q id q serpens alias habens vim occidendi, repræsentabat et exutus
illa nocendi vi in palo, id fore deum ipsum aliqd tale futurum,
q pro illa serpentum tolleret, adeoq erectio pali in signum fuerit
crucifixionem Xti, q factus ē in signum Es: 11. et Luc: 2. Præ
terea hisce verbis Xti fit, q crucifigi debeat n tm, ut aboleat
potestatem mortis, s q crucifixio ēq sit publicum παραδειγμα et
exemplum poenæ, ubi Xtus, quando expositus fuit εἰς ἐπίδειξιν ἀπο
situs fuit ad demonstrationem justitiæ Dei Rom: 3: 25. Porro q Xtus
n crucifigi tm, s crucifixus Xtus publico omnium aspectui p Condem
nationem Eclæ exponi debuerit, ē e. Condemnatio Xti crucifixi nil aliud q
ēq constitutio in signum et vexillum, unde Apls nil aliud fere de
crevit q Xtum crucifixum, et sermo Eclæ sermo crucis vocat: Itaq
q dr Zach: 12: 11. visuros aliquando Judæos et inhituros in eum
q pupugerint, id tum futurum sit, quando eum in Ecclesia expositum
oculis fidei intuituri st et in eum credituri.

Sed forte considerate qp dignum ē, q Moses erexerit palum,
et illi alligare serpentem debuerit, ut in eo vitae sua privaret:

Quo

Qõo scari videtur Xtm vi legis crucifigi debuisse, q̃ p Mosen data ē, et ig Moses ob eamq caam condemnaõis minister dr 2: Cor: 3: Xtus e. legi subjici debuit, ut nos à lege et sentia legis redime„ret Gal: 4: 4, 5. et scdm legem execrao factus ē, ut nos ab ex„ecraõe legis redimeret Gal: 3: 13. hinc scdm legem peccum in ipso condemnatum dr, et ita δικαίωμα legis impletum Rom: 8: 3. coll: Rom: 1: 32.

Neq illud fortè ptereundum ē, q de loco addr, q in deserto hoc fuerit factum, in q pplus judaicus multis modis peccavit, gravesq adeo poenas sustinuit, q fortè scari potuit status ppli judaici cũ Xtus crucifigeretur q deserti instar fuit, et pp imperium Romanorũ ipsorumq Judaeorum corruptaem cum deserto optimè comparari pt, psertim cum eventus qq docuerit, q uti magna pars judaeorum ser„pentum morsu pijt, ita qq mxa pars judaeorum p incredulitaem damnata fuerit.

V: 15. Sed finis quem habuerit crucifixio Xti, ppnr, ut credentes n̄ peant, sz habeant vam aeternam.

Quid sit va aa ostendimus ad cap: 1: V. 4. sc. pfectissa opa„toes mentis et cpris, q̃ st pfectissa cognio, pfectissus amor, pfectissaq ac jucundissa mentis ac cpris conjunctio, atq ita pfectissa Entis pfectissi et boni summi cognio et fruitio in mente et cpre, q̃ ē ipsius dei pfectissa cognio, pfectissus amor, et pfectissa fruitio. Haec va ut ē ultimus finis hois, ita cum eo connexus ē, imo ille ipse ē qq ultimus finis dei, atq adeo crucifixois Xti; ē e. in pfectissa dei cognioe et amore pfectissa dei glorificao: Glorificao a. dei pfe„ctissa x luculentissa virtutum et oisufficientiae diae demonstrao ē finis ultimus dei. Hinc ubiq docetur ut oia ita imprimis et speatim Xti crucifixoem ptinuisse ita ad salutem houm et simul ad manifesta„toem

Cap: 3.

tationem nois dij et glorificationem Patris Joh: 17. Phil: 2: 9. Haec vā oppnr pditoi, atq adeo scatt, q nī xtus exaltatus fuisset, nil nī ἀπόλυσις et ὀλεθρὸς ἀιώνιος nil nī pditio aā fuisset peccoribus exspectanda; peccor e. in se nil nī mortem et damnationem aam meretur, q demonstratum fuit, qndo Israelitae in deserto occidebantur à serpentibus, et hoc in sequentibus n semel docetur, patetq ex ipsa rei nāa, cum e. peccum sit abnegatio dnij dei, atq adeo violatio authoritatis eius, q pt servare et pdere, eo ipso meretur ut ab eo legislatore peccor pdatur.

Sed medium et condtio, q reqritur, ut in xto crucifixo vām habeamus, e fides in ipsum.

Quid fides sit diximus cap: 1: 12. xbo, notat acceptationem xti totius vltariam, put nobis ppnr in Eglio, q xti acceptatio dicit et cognitionem xti et psuasionem de veritate Eglij, deniq desiderium communionis xti ad destructionem pecci et liberationem à reatu et poena pecci. Et hoc scatum fuit p intuitum serpentis, q scavit xti crucem intuendam ee, ut in q sit abolitio ptatis diaboli, ut morsu suo n poit nocere: neq dnari p peccum hoem captivum docendo, neq in exitium et mortem aam pcipitare. Qui intuitus si recte se habeat, n pt n conjunctus ee cum enixo desiderio liberationis et à pecco et à poena pecci, in p et pp xtm crucifixum. Sed simul docetur, q qmdm ut intueri serpentem poent, necesse fuit, ut ille in palo ostentaretur, ita xtus annuntiari debuerit p Eglium, ut credi in eum poet tq. in eum q dbli ptaem aboleverit Rom: 10: 14.

Deniq ostendit xtus, q late pateat fructus crucifixionis eius, sc. ut ois credens servetur, et sine distinctione Judaeorum et Gentium ut plixius in sequentibus videbitur.

Illud

V: 16. Illud & explicat, illustrat et confirmat V. 16. et sqq. ubi singularem dei in Xto dando ad salutem houm amorem depdicat, eqq effa ob oculos ponit, ita ut simul ostendat, q sit rao commuois cum Xto, oibqq eq beneficijs. Hisce versibq priora illustrari et confirmari, docet vocula γὰρ, ostendit & 1. caam crucifixois Xti, q e amor dei; tum 2. erga quos deq amorem exerceat, q st mundq. 3. amoris illiq qsnam sit pcipuq effq, datio filij unigeniti. 4. qs finis, salq sc. et va aa. 5. qnam condio, sub q Xtq et va in Xto offert, fides sc. deniqq q late pateat hoc beneficium, et q certo cum ea condioe connexum sit, ut sc. ois q credit vam habeat V. 16.

Amor dei & e unica caa horum bonorum. Amor dei nil aliud notare pt, q v vltaem benefaciendi, v appbaoem rei alicq deo placentis. Hic oes circumstiae docent scari vltaem benefaciendi: tum a. deq benefacit, qndo bonum aliq hoi communicat, imprimis &, qndo se ipsum ut summum bonum et sui commuoem v ut in sequentibq dr, vam aam, ea e. e summum hois, eq capax e, bonum, ut ex ijs q supra de vita illa diximq patet. Sed amor ille n tm spectari debet ut vltas et ppositum dandi vam, ss eam dandi ex mero beneplacito, et qdem miseris, unde ἔλεος misericordia et εὐδοκία appellat Eph: 1: et ubiqq siqdem hoo considerari hic debet ut peccor, et ut obnoxiq morsibq antiq serpentis in q nihil e q deum movere v amorem eq mereri pt.

Hoc patet ex descriptoe eorum, qs amasse deq dr, q mundq vocat, q vocabulo hoes in mundo v terra, uti vox illa saepe usurpat, illgnt, et qdem duplici raoe, ut tum statq illorum, tum multitudo scet. Statq, in qtm mundi voce hoes corrupti illgnt, ut eo sensu sumit saepesse apud Joaem, ut qndo, q Xti st, electi dicunt ex mundo, n ee de mundo, odio haberi à mundo, et q st similia

plura

Cap: 3.

plura. Multitudo in q̄tm ea voce exprimitur universitas hoīum sine
discrimine Judaeorum et Gentium sublato inīgerino pariete. atq
idem ē mundꝰ q̄ oēs familiae terrae in p̄missōe facta Abrahamo,
v̄ oēs Gentes ut saepiꝰ apud Prophas vid: Rom: 4: 13. ubi ex col-
laōe eorum q̄ illic dicuntur cum p̄missōe et tota connexōe patet,
voce mundi illgi v̄ Judaeos et Gentes, v̄ saltem Gentes cum Judaeis,
et hoc p̄tinet eo ut describatur tum statꝰ Regni Xti, in q̄ recipiendi
n̄ tm̄ st Judaei, sꝫ et Gentes eae e. illi obedientes fieri debebant
Gen: 49: 10. sꝫ et q̄ntꝰ sit dei amor, q̄ amaverit hoēs corruptos et
n̄ Judaeos tm̄ quos olim elegerat, sꝫ Gentes q̄q̄, atq ita inveniri
voluerit ab ijs, à q̄bꝰ n̄ q̄rebatur vid: 1. Joh: 4: 10. ubi ostenditur,
in eo consistere magnitudinem amoris dij, q̄ prior amet anteq̄
amatur.

Verum effus amoris et donum ex amore illo p̄ficiscens spealiꝰ de-
scribit, q̄ ē, q̄ Deꝰ filium suum unigenitum dederit; is ē q̄ datꝰ
ē, ē filiꝰ dei unigenitꝰ, q̄ hunc v̄sum cum antecedentibꝰ et conse-
quentibꝰ contulerit, flē illgit eum, q̄ antea dicebatur filiꝰ hoīs, q̄
ex coelo descenderat, et q̄ exaltatꝰ fuerat in crucem, hic vocari
filium dei unigenitum, adeo ut alternent filiꝰ hoīs et filiꝰ dei,
ut pateat scari utroq̄ nōe n̄ dīam v̄ huāam nāam seorsum, sꝫ
utroq̄, utramq̄, atq adeo filium hoīs ēē nōen θεανθρώπου, et
filium dei unigenitum ēē itidem nōen θεανθρώπου, q̄a p̄dicata
habent communia utrumq̄ nōen, q̄ n̄ conveniunt v̄ dīa nāa se-
orsum spectatae, v̄ huāae seorsum spectatae, sꝫ p̄sonae θεανθρώπου,
in q̄ dīa et huāa nāa fuerunt conjunctae, ita tn̄ ut nōen filij dei
magis respiciat et directiꝰ ad dīam nāam, ut nōen filij hoīs magis
et directiꝰ ad huāam. Itaq̄ meo judīo filiꝰ ~~hoīs~~ dei ē is, q̄
ē imago deitatis visibilis Col: 1: 15. Heb: 1: 3. hoc ē θεάνθρωπος
s. deꝰ in carne manifestatꝰ.

Is

Is unigenitus merito vocatur, qua solus eo modo filius Dei et ē et vocatur, nullus enim ipsum ἐξ ἀναύδοτος, Deus in carne manifestatus, etiamque qua solus ē visibilis, ut ita loquar, Deus, ē filius Dei unigenitus, conf: quod dicta sit ad cap: 1: v. 14.

Hic datur dari, quod fieri, tum quod ēg missio sit merae εὐδοκίας et effecta fuerit ex amore et gratia liberrima meraque Dei liberalitate, tum quod ita eo sita sit hominis felicitas, id enim demum quod dono haberi ipsi, quod bonum ē, et promovere felicitatem nostram ipsi. Tale a si qd aliud, effectu illud ē, in quo ē va ota, unde merito ipsum donum illud coelestis Heb: 6: 4. illigit. Tum denique eo exprimit, quod ē tum missus sit et apparuerit, s. ut antea loquebatur, descenderit de coelo et factus fuerit filius hominis ex muliere, sit et q. factus fuerit sub legem, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut illi adoptionem consequerentur Gal: 4: 4. atque adeo datur ut Mediator Dei et hominum, in quo Deus fuerit mundum sibi reconciliaturus, quemque proposuerit eis ἱλαστήριον per fidem in sanguine eius Rom: 3: 25. 2. Cor: 5: 19. quadam ita proponebat serpens aereus ut in eo adumbraretur exaltatio ēg, ēg vi serpentis pestis mortis adimi debebat, atque ita illa datio in sua emphasi complectitur clarantque ipsi per Evangelium propositum, per ēg Crucifixum ante oium oculos quasi crucifigitur.

Et talis dari potuit ut Salvator et proponi ut obtum fidei, nemo enim Deus est Salvator, Cuius quem nō ē יהוה Es: 42. Nemo nisi simul hoc est; potuit ita ē Salvator, ut salutem promereretur per exaltationem in crucem, et Nemo quod est Christus ἀνάδοτος potuit fieri iure redemptoris hominum, cui religiosum Cultum obsequium, quemque cultu religioso coleret et adoraret, sit in eum, quod eo modo quo ēg filius Dei ἐξ ἀναύδοτος, hac ota conveniunt, ita ut, quando in illum credimus, fides nra sit in Deum 1. Pet: 1: 21. quando illum adoramus, adoramus Deum; quando illi nos ad salutem committimus, fiducia nra

non

non sit in hoē, ſs in deo; atq hoc mōo Amor dei q mxē apparuit qa Mediator fuit ipse deꝰ, et cum eēt in forma dei, seipsum exina„ nivit etc. ut nos salvaret et exaltaret. Cap: 3.

Atq uti inde patet magnitudo amoris hꝰ, ita qqꝫ ex fine, quē intendit deꝰ illa datōe et necarīo asseqt, q ē liberāo à pditōe et acqsitio væ ǣæ.

Quando dr̄ ne peat credens: scāt statꝰ oīs hoīs extra xtm, q ē ut statꝰ pecci, ita et miseriæ, ut nihil habeat exspectandū ni ἀπώλεσιν et ὀλεθρὸν αἰώνιον à gloosa dei potīa 2. Thess: 1: .. ǣam condemnaōem q consistit in ǣo dolore. Ab hoc nos debuit et voluit Filiꝰ liberare .. tollere caam pditōis illiꝰ q ē reatꝰ scdm legem pp peccum, q tollit p satisfactōem, qndo δικαίωμα legis impletꝫ, et ita peccum condemnatꝫ et punitꝫ in sponsore et vim condemnandi ipsum reum amittit Rom: 8: 3, 4. 2. Cor: 5: 21. ita ex reo fit hōo justꝰ et q. insons, neqꝫ ampliꝰ pt ut peccor ἀπώλεσθαι pire, ſs necarīo traducitꝫ in statum fe„ licitaīs, in q poit sperare et exspectare vam ǣam, in qe nulla caa ē cur peat, et, ut Scra loqtꝫ, terminis æqpollenti„ bꝰ, cur moriatꝫ, is vivere debet: atq ita liberare hoēm satis„ faciendo à maledictōe legis, ē illi qqꝫ jus væ ǣæ parare; Neqꝫ e carere pt hōo vā ǣa qn peat, neqꝫ liberari à damnaōe et pditōe, qn in ǣum beatè vivat.

Neqꝫ aliꝰ pt ēē finis redemptōis, si spectemꝰ illum q dedit re„ demptorem, s. ipsum redemptorem, s. redemptum. Sanè deꝰ n potuit dare filium redemptorem, nī illo fine, ut hōo crederet ad laē„ dem gloā graæ Eph: 1: 6. Phil: 2: 11. ſs n potuit glorificari hac raōe, nī se gloosum et admirabilem in hōe peccore osten„ dere vellet 2. Thess: 1: 10. hoc verò n fit, nī qndo hōo deum,

deiqꝫ

Deiq gloam pfectè p captu suo cognoscit, eoq planè fruitr in pfectissō amore, in hoc verò consistit, ut supra vidimq, vā ea. Si Redemptorem spectamq, de eo idem verum ē, cum sit qqs, ut vidimq, deq; hinc p passoēs debuit intrare in gloam, et post exinanioem valdè exaltari Luc: 24: 1. Pet: 1. Phil: 2. plenè a glorificatr, qndo se domonstrat pfectum Salvatorem, et ut talis agnoscitr, amatr, celebratr; q tum fit, qndo vam eam actu pstat. Si Redemptum spectamq, iste demum verè redimitr, qndo plenè salvatr, et eq finis, ad quem desiderandum et qrendum, ut ē naa factq, ita p Eglium revocatr, n pt ee aliq, q pfecta illa et ea va in cognioe, fruitoe et amore dei pfectissō.

Si verò hunc finem spectamq, indè q mxè patet amoris dij magnitudo, nullum e maiq ~~spectari~~ cogitari beneficium pt, q liberao ab ea miseria, et datio ea felicitais; q eam felicitaem qsqs attento aio meditatr, velut abyssum ingreditr, in q absorbeatr, et qndo eam sibi certis argtis in fide pollicere pt, n pt n exultare gaudio ineffabili et glooso 1. Pet: 1: 8. et benedicere deo, q illi adeo benedixit Eph: 1: 3. et amare illum, à quo ita prior amatq fuit 1. Joh: 4: 9, 10.

Sed n datr hac va oibq et singulis sine discrimine, datq ē Xtq, ut credens in illum vivat; atqs adeo fides ē condio q salutis et medium, q apprehendimq eam va, et vam in illo, atqs ita p Eglium, q annuntiatr Xtq, invitamur ad fidem in noen eq, q fides n ē inanis psuasio de veritae Eglij, et q Xtq sit filiq dei, et unicq Salvator, ss convenientes illi veritati vltatis qqs actq, p quos Xto ut tali nos dedimq, et verè ea bona in ipso desideramq, q in ipso offerunt, q st 1.

Sancti,

Cap 3.

1. sanctificaõ, tum verò salꝰ, ita ut is demum verè credat in Xtm, q verè et ex aĩo cupit p spm eꝰ sanctificari, ut ita certis argtis de communõe Xti psuasꝰ in conscia sua justificetꝫ, et absoluto fidei et sanctificaõis curriculo introducatꝫ in gloam; vide q de fide diximꝰ ad cap: 1: v. 12.

Hoc & beneficium ut ptinet ad solos fideles, ita et ad oss qt qt in toto mundo st sine distinctõe Judaei et Gentilis, in Xto e. neqꝫ Cpatium qcq valet, neqꝫ circumcisio, ss tm nova creaa et fides p charitaem efficax et oposa Gal: 5: 6. Col: 3: 11. etc.

Et fle patet, q raõe vita aa necario sit conjuncta cum fide, ut eꝰ frꝰ, si veram fidei naam consideremꝰ; Fides e. p obto habet illud testimonium dei de filio suo, q in ipso sit va, adeo, ut q filium habeat, vam qqꝫ habeat 1. Joh: 5: 9 — 13. Qui itaqꝫ illud testimonium dei recipit, is obsignat, q deꝰ verax sit Joh: 3: 33. recipit a. q credit, et p veram homologiam Eglio se subjicit, fieri & n pt ut frustra credat, qa deꝰ, absit blasphemia, n sit verax. Praeterea q eo mõo credit in Xtm, ut vam habeat, is eo ipso desiderat gloam dei, et vult deum in se glorificari, et deum vicissim glorificare, q finis cum sit deo dignꝰ et conveniat cum naa hois et tenore Eglij, fieri n pt, ut q verè illum intendit, n eum assequtꝫ, eet e. alias falsum, hunc finem debere intendi, adeo, qa sit verꝰ hois finis. Porrò q credit in Xtm, credit in ipsum ut Salvatorem et pfectam salutis caam, q si verè talis sit, sequtꝫ eꝰ veritatem expiri debere illum q verè credit in illum ut talem. Porro fides e ipsiꝰ dei et spꝰ eꝰ opꝰ et effꝰ meriti Xti, fieri & nequt, ut eam v Xtꝰ meritꝰ sit, v Pater det, v spꝰ opetꝫ, ni pp finem fidei, q e salꝰ aiarum 2. Pet: 1. deniqꝫ in fide e homagium, q Xto nos subjicimꝰ ut dno et Regi, et ὁμολογία, q ipsum amplectimur ut sponsum, si & verè talis sit,

et

et ut talis verè accipiatur, debet se ostendere Dnum, qa ppl̄m peculij sui poit conservare, et simul sponsum, q sponsam suam poit in commune sui facere oium bonorum suorum cohaeredem. vide Eph: 5: Hos: 2: conf: cum his q diximus ad cap: 1: v. 12.

v: 17. Id verò q dixerat de fine missois suae confirmat porrò à negaoe Cgrij et eus q affirmaverat iterata affirmaoe v. 17. ubi negat xtm missum ee ad judicandum, et affirmat missum ee ad mundum servandum et salvandum.

Initio hoc notandum venit dare et mittere alternari, atq adeo datoem illam filij ee eus missoem, et in missoe eus ee datoe x eum mitti ut donum p quem hoo ditetur idq mere liberalitais ee, sz illus donum in eus missoe consistere, qppe ut vam et felicitaem hoi acqireret, manifestari in carne in eaq pati debebat, justus p injustis, ut eos q à Deo et va eus alienati erant, ad Deum reduceret. Praeterea hoc ipso innuitur oeconomica dependentia secdm q filius mitti poterat ex pacto sc. eus vi seda psona servitutem qndam subijt, in sponsoe e. p reo sponsor Creditori debitor fit, unde servus n semel appellatur, et oia q egit et passus e, eo ptinuerunt, ut mandatum q à Pre acceperat, et negotium q illi mandatum erat, pageret, ut apud Eglistam hunc loqtur xtus.

Indè p se patet, n ee missum filium dei ut mundum judicaret, sz ut mundum servaret. judicare hic e condemnare, qppe peccator judicari neqt, qn secdm legem damnetur, unde Ps. 143: 2. id depcatur fidelis, ne Deus intret cum ipso in judicium, qq alias judicium tam ptineat eo ut absolvatur insons, q ut condemnetur reus. Sed justum judicium nq absolvit reum q talem, sz semp condemnat. Itaq venire in judicium, exspectare judicium idem e q

con-

Cap: 3.

q̃ ꝯdemnari et ꝯdemnaõem exspectare, unde et poena κρίμα vi 1. Pet: 4.

Mundꝰ verò cum sua naã sit ὑπόδικος ꝯdemnaõi obnoxiꝰ, judicari neqt, qn condemnetꝫ; ad hunc finem se missum ẽ negat xtꝰ, nam sanè ad id ut judicaretꝫ mundꝰ, n̄ fuit opꝰ, ut mitteretꝫ, ut caro fieret, ut sponsor eet, et ut fieret sub legem, ss ad id sufficiebat ea potia, p q̃ ut unicꝰ legislator servare deꝰ et pdere pt Jac: 4. adeo ut verba hæc obvium habeant sensum et simpli dicant, qs finis fuerit pprius missõis filij dei, n̄ verò qs in qbusdam essꝰ. Proprius & finis ẽ servare mundum, q̃ iterato hic affirmatꝫ.

Servare βώζειν idem revera ẽ, q̃ vãm eãm dare, attn̄ distinctiꝰ notat, dare vãm ex morte, felicitaẽm ex miseria, atq ita servare miserum, et p se ad se salvum pstandum impotentem et inidoneum, unde βωτὴς in Emphasi talem notat, q̃ miserum salvat et servat, q̃ vocem mxa Emphaseos ẽ agnovit Cicero, unde merito xtꝰ βωτὴς appellatꝫ ubiq.

Hæc salvão & complectitꝫ oia, q̃ ptinent eò ut hõo ex sũma miseria eripiatꝫ, et transferatꝫ in summam felicitaẽm.

Miseria sita erat in servitute pecci et dbli et reatu damnaõis pp peccum, itaq missꝰ ẽ xtꝰ, ut tolleret dnium pecci, v. ut dr 1. Joh: 3: ut destrueret opa dbli, et ut et hõem liberaret à reatu p satisfactõem p eo, q̃ factum, qndo factꝰ ẽ κατάρα, ut electos ab ea liberaret Gal: 3: 13. ss uti ea raõe sustulit reatum, ita requirebatꝫ pterea ut tolleretꝰ conscia reatꝰ, atq adeo ut xtꝰ p Eglium pponeretꝫ ut hilasterdem s. ut βωτὴς, neq hoc tm, ss et

ut

ut spm daret q electos illuminaret, ut hunc βωτήρα cognoscentes amarent et amplecterent, eiq tq. Redemptori suo se darent, et p fr̃ spm, q st bona opa, de sua cum Servatore commuõe certiores redderent, atq ita justificati p fidem pacem haberent cum deo, neq hoc tm, ss et, ut in lucta cum reliqis pecci et varijs afflictoibꝰ eꝰ vi in fide potenter conservarent ad salutem, utq tandem in pace discedentes ex hoc mundo resuscitarent ultimo die ad pfectam felicitatem: Et hac oia pculd: βωτηρία in se complectit, eaq oia p filium et p solum filium mundo data st, adeo ut in nullo alio sit salꝰ, neq aliud noen datum, in q oporteat salvari Act: 4: unde xtꝰ vr pfecta salutis caa Heb: 5: talis sc. factꝰ p passoes, qõo δι' αὐτοῦ p ipsũ mundꝰ servatꝰ fuit, qa ipse p mundo fuit substitutꝰ, factus peccatum x hostia p pecco et κατάρα, ut ipsi fierent in ipso justia et acciperent salutem 2. Cor: 5: 21. Gal: 3: 13.

Ne qs tn putet oes pmiscuè servari, et neminem judicari a condemnari, repetit iterum condio, sub q salꝰ in xto offert et ostendi sine ea hoes n fieri participes xti et salutis in ipso, ss manere sub judio, cui naa subst. Idq raõe confirmat, eꝰq caam exponit v. 18 et sqq.

Docet q condioem eam ee fidem in dei filium, qlem antea descripsimꝰ, et illum n judicari, q credat in ipsum. Id verò uti certissm e, ut antea ostendimꝰ, n põe damnari eum q credit, ita p se seqt, n credentem damnatum iri, cum e fides id sit, p q amplectimur caam salutis s. unicum βωτήρα, seqt eum q fide caret, carere et commuõe βωτήρος et βωτηρίας. Is q qndo n habet liberatorem ex miseria, manet in miseria, et tum peccor tum reꝰ, unde Emphaticè dr ἤδε κέκριται jam judicatꝰ e, ut sect ideo servatorem datum ee, qa hoo peccor in se spectatꝰ fuerit ὑποδικὸς,

ni

ni e. hoo fuisset reg damnaois, n opg fuisset servatore, cui
& servator offert, illum oportet ee miserum x peccorem et
reum, et qndo respuit servatorem, q facit qndo n credit ma
net miser, ideo qa n amplectit eum in q salg e, x ut xtg loqt
qa n credat in noen unigenati filij dei, ss tum testimonium eg, tu
authoritaem eg et dnium, tum beneficia rejicit, atq ita seipsu
va aa indignum judicat Act: 13. qre dum tantam negligunt
βεστηρίαν effugere severum dei judicium nequeunt Heb: 2:2,3.

Cap: 3.

Postq ita duas illas dij judicij circa credentes et incredulos
partes, q st respu credentium n judicari et condemnari, respu in
credulorum condemnari et judicari pposuisset Servator, utrigq
raoem reddit, q petit à naa subto v. 19 et sqq. dicit itaq hoc
ee judicium de q locutg erat, et q conjunctum e, et seqt adven
tum Servatoris in mundum x caam eg, q qndo lux venit in
mundum, hoes dilexerant tenebras potig q lucem, rao e, qa opa
eorum mala fuerint. Quod confirmat à more et naa hois mali,
q e fugere lucem, ne ab ea redarguat v. 20.

V: 19.

1 Itaq scat eo à regno graae n abee judium, ss finem eg n ee
pprie judium; itaq etsi servator q talis n condemnet, tn poe
eg beneficia hunc habere effm in ijs, q tantam salutem negli
gunt et seipsos va aa indignos judicant ut condemnent.

Et ita rem habere, lucem venisse in mundum, ss hoes potig
tenebras amasse et ideo condemnari. Beneficium & hoibg exhibi
tum et ab illis rejectum, e adventg lucis in mundum.

Quid p lucem s. potig qs illgat, abunde in superioribg dictum
fuit cap: 1: v. 4, 5, 8, 9. Lux e Symbolum veritais, sanctitais
et felicitais, atq ita deg Lux et Sol vocat, qa e pfectisse con
scig ois veritais, pfectisse sanctg et pfectisse beatg 1. Joh: 1: 15:

unde

unde dr habitare lucem inaccessam 1. Tim: 6: 16. ss ē qq caa et norma oīs veritaīs, sanctitaīs et felicitaīs, atq ita hoīs lux et Sol ψ. 84. qt in eg luce hoo videt lucem. Imprimis deg in carne manifestatg x. Xtg θεάνθρωπος ē lux peccoris, q eum reducit ad lucem, et ex regno tenebrarum eripit et transfert in regnum lucis, peccorem illuminando p spm suum vi meriti sui ut cognoscat veritaem salutarem, eamq amet, et p fidē veritaīs eg veniat in possessoem vitæ et felicitaīs aæ, et qa ea veritas in q hoo sanctificari debet, ut salvetr, p verbum pmulgata fuit, verbum illud ē lux, atq ita lux venit in mundum, qndo servator venit in mundum et veritaem salutarem tum ipse tum p suos hoibg revelavit. Et unum ab altero separari neqt, Xtg e. fuit sol q. et verbum illud radij, qs emisit ad illuminandos hoes p opaoem spg, q alæ lucis sub qbg sanctas sit vocantr apud Malachiam; Et eo respexerunt pphæ, qndo loquentes de adventu Messiæ, annuntiarunt lucem exorituram apud Malachiam loco citato, et Es: 9: 1. et sqq. alibiq. ss n sufficit lucem venisse in mundum, requirebatr ut hoes lucem illam videre et in ea ambulare et poent et vellent, requiritr e. justa pportio inr oculum et lucem et rectg usg oculi, et hoc ē, q Xtg dicit hoibg defuisse, q tenebras potig amaverint.

Quo ipso scat hoes aliq moo lucem illam vidisse, hoc ē, illxisse aliq moo ea q annuntiabantr, ss 6 eam veritaem aīam obfirmasse, qa ea n conveniret cum pravis ipsorum concupiscijs et pverso corde. Et sane hoo raoalis audiens verbum Eglij, q ppnr λογικὴ λατρεία, qq adeo aptum ē se commendare conscia hoīs si attendat, n pt n aliq moo sensum illig verbi pcipere, ut docet expia, ss n statim penetrare in interiora veritaīs

Cap: 3.

tais illig, ut eam cognoscat plenè, et uti veritas ē in Xto, neq
et attendit ita ut oportet, ut agnoscat eg vim, atq adeo opg ē,
ut spg illuminet eo fine oculos Eph: 1: 8. et faciat ut hoo
attendat Act: 16. et inclinet cor ad testium dei Ψ. 119. et q
n ita sua sponte attendat et delectet luce verbi, inde ē, qa
mala ē ipsig mens et mala opa, itaq ob eam Crietaem q ē
inr verbum et hois ajum ac opa hoo rebellat luci et odit lucem
n pt e. Cria amare, q itaq se concupiscijs tradidit et id unicè
agit, ut fruat ijs rebg qbg satiari caro poit, et in ijs ponit felici-
taem suam, is utiq id q concupiscia eg damnant, et ipse jubet
abnegatis illis piè justè et sobriè vivere Tit: 2: 14. Non pt
n odisse, hinc dr Φρόνημα σαρκὸς ēē inimicitiam adversg
deum et legem eg Rom: 8: 7. Et haec caa ē, cur Gentiles n atten-
derint ad τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ Rom: 1: 19 et sqq. ut deum glo-
rificarent, imo cur n tanti fecerint deum, ut vellent eum habere
in cognioe ibidem Ψ. 28. imo cur veritaem detinuerint in inju-
stia Ψ. 18. qppe q se ipsos tradiderant in oem impietatem, ut
illic describit conf: Eph: 4: 17 — 19. haecq caa ē, cur Judaei
et qbg lux verbi exorta erat, et n ambularunt sedm lucernam
illam, ut verae justiae participes fierent et veram sanctitaem
va exprimerent, ut eent sancti qmdm deg ipsorum sanctg ē; ad
q duo efficienda lex Mosis sua naa tendebat, imo haec caa cur
hodie hoes veritaem n ament, qa ἀπόλαυσιν pecci et malorum
opum ita adamant, ut cupiant eam qete possidere, ne conscia
turbet, q si evigilet et hoem accuset eiq judium dei interminet
mxg carnifex ē, neq patit, ut hoo ita sine metu et ptervè peccis
indulgeat, ni ut loqt Aplg cauterio resecta sit et callo obducta,
hinc mali id agunt, ut qbgcunq raoibg et argtis sibi psuadeant

vel

vel n̄ ēē deum, v̄ n̄ ēē sanctum et justum, atq; adeo n̄ ēē exspec-
tandum judicium post hanc vām, et flē qq; argta arripiunt etsi
invalida ēt, qa n̄ cupiunt deum habere in cognīōe, hæcq; caā
ē, cur q atheismum affectant adeo sollicitī st, ut alijs et ve-
V: 20. nenum illud ppinent, ut sc. consensu q. aliorum magis confirmentur,
atq; ita hoc certissm ē, q xtus dicit, illum q prava facit, odisse
lucem x veritaem, q ipsum redarguat, illiq; dei nōe poenas
inrminatur, neq; venire ad eam, ne opa ēs redarguantur, atq; ita
ipse inqetam consciam gerat. Et huc referendum ē illud qq; q in-
venitur Eccl: 9: 6. ubi id vocatur qrere mortem.

V: 21. Contraria rāo & ē eorum q faciunt veritaem, ij e. veniunt ad
lucem, ut opa ipsorum manifesta fiant, qppe in deo facta V: 21.

Illi de qbus sermo ē, vocantur facientes veritatem; Vidimus
veritaem lucem vocari, qa in creāa rāoali et actōibus moralibus
idem officium pstat, q lux respu cpris et cprearum actōum, ut
sc. ostendat rerum naam et ptium et differias, atq; adeo ostendat
qd amandum v̄ odio habendum, fugiendum v̄ psequendum sit, q fi-
nes, q media vera, nam veritas nil aliud ē, q in reipsa id,
q revera in qq; re ē, tum verò cogitāo v̄ sermo conveniens cum
re, atq; ita veritas de deo et de xto ē 1. deus et xtus ipse, qt. re-
vera id st q st; tum verò cogitāo et sermo de deo et xto cum eo,
q verè in deo et xto ē, conveniens, atq; ita cum ut opaōes sint
rectæ et moraliter bonæ, necesse sit ut conveniant cum ijs rebus, cir-
ca qs fiunt, seqtur veritaem cum rerum tum cogitaōum tum sermonis
ēē normam actōum easq; moderari, ut bonæ dici qnt poīnt, in qtm
cum veritaē conveniunt, malæ in qtm ab ea discrepant. Ita nor-
ma amoris, obseqi et glorificaōis dei et xti ē veritas de dei bonitaē,
dnio et glōa. Is & facit veritaem, q veritaī actōes suas conformat,

qmdm

Cap: 3.

qmdm Scrae stylo facit mendacium q facit id q à veritae aberrat;
Itaq merito Xtus Joh: 17: rogat ut sanctificentur electi in veritae
& ut illuminentur ut recte cognoscant veritaem, et flectantur in ob-
sequium veritatis, ut eam faciant, atq adeo cum rectitudo ois et ju-
stia veritaem p norma habeat, hinc veritas notat et apud 70.
δικαιοσύνην et εὐθύτητα justiam et rectitudinem, ut veri-
taem facere sit idem q 1. Joh: 3. facere justiam & deo et hoibus da-
re id q oportet, s. agere q charitas dei et pxi postulant. Atq
hinc jam fle patet, cum q veritaem facit venire ad lucem ut opa
ipsius manifesta fiant, qa q veritaem amat, et in q e obiolus
τῆς ἀληθείας Eph: 4: s. cui ppositum e nihil facere, ni secdm
veritaem, is id agit, ut veritaem cognoscat & ad lucem veniat
et illgat q sit res eiusq naa et ptium, et qnam porro suum
circa illud officium, ni e. id cognoscat, veritaem facere neqt.
Hinc continuo explorat q sit vltas dei anteq qd faciat, ut
q facit, faciat in noe dei et secdm vltaem dei, et examinat
q fecit, ut frui poet, post explorationem sui ipsius, testimonio
bona conscia, eaq pace q oem cognioem supat, et παρρησίαν
habeat eorum deo si cor ipsius eum n condemnat, positq a deo
petere cum fiducia qbus indiget, et de favore dei certus in
dno ppetuo laetari. Imo n reformidat aliorum judeum ss potius
id agit, ut et alii videant ipsius bona opa secdm preceptum Xti, et
patrem suum glorificet Matt: 5: qppe sibi conscius se in inte-
gritate cordis sui ambulare, atq ita opa sua in deo facta
ee, ut si ed condemnetur ab huao die s. judeo id p minimo habe-
at; Hoc e. e in deo aliqd facere ex deo, coram deo, ad deum fa-
cere opa sua & deum habere eorum auctorem, legem dei eorum
normam, amorem dei eorum principium, finem deniq gloam dei.

Et

Et hoc unum facit ut q̃ actio sit in ordine ad Deum bona si fi-
at, ~~[illegible]~~ in deo eo q̃ dictum ē mōo, qcqd
e. qs facit, etsi in se videatr bonum imo optimum, si tn̄ non
ideo fiat qa deus id fieri ita vult, et si non in eo sit obsequum
dei, peccatum ē. Ut xtus hic accuratissime descripserit characteres
hōis pij ut antea impij.

Atq ita patet hoc xti cum Nicodemo colloquium continere plu-
rima mxi momenti dogmata, q̃ breviter recenset in Commentario
suo magnus Coccejus, quem imprimis legere opa ptium ē.

V: 22. Seqtr altera pars hus capitis, ubi describitr factum xti et eus
occasōe Joāis de ipso sermo et testium. ubi occurrit 1. xti
factum sc. baptismus eusq tps et locus V. 22. 2. factum Joāis
simile eusq locus et loci commoditas ac tps qqs. 3. orta inr di-
scipulos Joāis et Judaeos de purificaōe qstio. 4. diplorum Joāis
de facto xti eusq successu ad Joāem relaō. 5. Joāis responsio,
ubi docet a./ raōem ministerij sui eusq limites V. 27. b./ qōo
illi convenienter nihil de se testatus fuerit, q q sit xti tm̄ pdro-
mus et sponsi hus amicus s. paranymphus V. 28 et 29. c./ suum
ob illud dplorum de xto nuntium testatr gaudium ibidem. d./
eus raōem et hinc futurum sui et xti statum V. 30. e./ hus raōes
explicat q̃ petuntr à xti excellēa p ijs q̃ in terra st. x p oibus hō-
bus. 2. à xti scia et hinc ἀξιοπιστία, etsi pauci eam agnoscāt.
3. eus ἀξιοπιστίαν cfirmat à veracitāe eus, q cum miserat et un-
xerat, oiaq illi subjecerat, atq hinc ultimo concludit id q xtus an-
tea affirmaverat fidem in xtm ēe viam ad salutem, infidelitāem
ad miseriam aeam V. 36.

Primo itaq recensetr factum xti, q baptizaverit sc. p ministros

et

et dplos, ut patet ex cap: 4: v. 2. qppe cum legatus et minister
q facit et loqtur in noe et jussu mittentis et dni, id dnus ipse
et mittens fecisse videtur, neqs e. hoc ministris v legatis pprie
tribui pt, cum id n loqntur et agant suis auspicijs suoqs motu
et noe sus mittentis et dni, unde et deus voluit semp pphas et
unctos suos hoc noe inviolabiles ee, et q instinctu spus locuti
fuerunt sancti dei hoes id deo ubiqs tribuitur. Cap: 3.

Hujus facti tps ostendr post priora illa gesta et post colloquium
illud cum Nicodemo et reliqua q antecesserant, et conveniebat
ut id q antea dixerat de regno, de regno dei et rege eius, de neces-
sitate regraois ex aqua et spu, id paulatim ipsis factis pbaret,
hinc ut ostenderet neitatem regraois ex aqua et spu ad videndu
et intrandum in regnum dei, baptismum adhibuit tq. veritatis
illius signum et sigillum, unde et in relaoe ad rem scatam vri
pt λύτρον regraois; imo ostendere debuit pxe nunc adee verum
baptismum scatum ποικίλοις βαπτισμοῖς varijs baptismis et
lotoibus v. 5. de qbus loqtur Aplus Heb: 9. qndo ipse Messias q p se
ipsum purificaoem peccorum pstare debebat, p dplos suos baptiza-
bat, ut ostenderet se brevi gentes multas aspersurum sanguine
suo et baptizaturum spu, ut Joaes de ipso pdixerat.

Locus e terra Judaea in q relicta Hierosolyma metropoli reces-
serat, atqs adeo illgr territorium Judaea Hierosolymae circum-
jectum, ut illic conveniebat ipsum baptizare, q missus erat et
ad qrendas oves pditas Israelis, et in q fons aptus p peccis et im-
puritatibus illis exhiberi debebat.

Factum Joais huic simile e q qqs baptizabat ut supra jam
visum e. Locus fuit αἰνὼν anon juxta salem; uterqs locus satis
obscurus e, videntur fuisse eis Jordanem uti Bethabara, de qua
antea

V: 23.

antea trans Jordanem, ut colligi poē videtr ex X. 26. Itaq; inde col-
ligi poēt fuisse eos in Galilaea. Ænon idem ēē qdam putant cum
eo q ē Jos: 15: 61. Salem cum eo q 1. Sam: 9: 4. Et Hieronymus
docet, ut alij notarunt, Ænonem suo tpre ostendi solitum fuisse
juxta Salem et Jordanem ad meridiem octavo lapide σκυτοπολεως.
Dein vero in Perea trans Jordanem. Itaq; loca hæc potuerunt abun-
dare aqs ob rivulos derivatos ex Jordane, aliosq; fontes, ubi co-
piæ aqrum in illis hic fit mentio. Imo copia aqrum et fontium
rāo denoiaōis fuisse videtr, ut derivetr ἀίνον à עין q. gnai-
non, v̄ ut qdam עין יונה fons columbi; certè עין fontem notat.
Tria ē loca notantr, in qbus Joaēs baptizaverit, hic de q nunc
agimus; Bethabara de q antea egimus; deniq; regio Judææ Luc: 3: 3.
Et hic locus ubi mxe opportunus fuit baptismo pp copiam aqrum,
q tum erat necaria pp totius epris immersoēm, q solita fuit, ita
et hunc successum habuit, q multi ad ipsum accesserint ut baptiza-
rentr et baptizati fuerint. Quo pculd: notatum fuisse cogitari multos
à xto, eo ipse pdromus erat verè baptizandos & justificandos et
sanctificandos ēē.

Quæ fuerit differia baptismi Joais et dplorum xti n̄ notatr,
uterq; aq pactus fuit, ss pculd: n̄ eadem uterq; formula. Joaēs
baptizavit in noēn xti venientis & jam existentis ss n̄dum se
manifestantis, atq; adeo nec tum cogniti, atq; ita in noēn xti s.
Messiæ in gre; Dpli a. xti pculd: in noēn Jesu Nazaræni ut ma-
nifestum fieret illum ēē xtm, de q Joaēs locutus fuerat, et in eo
noēn et ipsi, ut videtr, à Joae baptizati fuerant vid: cap: 1: 31, 37.
et sqq. Sed tps baptismi Joais describr ab eo, q postea illi ꝯtigit et dr
X: 24. antecessisse eo incarceraōem. Itaq; ministerio eo ad finem ver-
gente

gente, ut ipse docet in sequentibus, se debere minui et Xtm crescere vide Matt: 14: 3. Cap: 3.

Sed cum et Joaes et Xtus baptizarent, et ptereà varij ut dictū ē, obtinerent inr Judaeos sedm legem baptismi et lotoes, indè orta fuit inr dplos Joais et Judaeos qstio ζήτησις s. συζήτησις de purificaoe. V: 25.

Quaenam fuerit disputaois hus de purificaoe maa, qd τὸ ζητούμενον s. id q fuit in qstoe, n memorat in spre, qtm tn colligi ex circumstys pt haec qstio, fuisse videt de purificaoe, tum p lotoes legales, tum p baptismum Joais et Xti, q sc. mxa efficaciae sit, an purificao legalis sufficiat, ut n debeat illi supaddi Joais illa, et an pter hanc adhuc alia p baptismum Xti sit necaria, et qd requirat tandem eo, ut qs purificari poet, et an oes istae scent, adhuc aliam q exspectanda sit, et sit vi noes purificao, q aq pagi n poterat, psertim cum de alio baptismo per Xtm pagendo locutus fuerat Joaes et pphae qqs; ss frustra ulterius ea scrutaremur, q n ni ex hria, utpote res facti, conosci pnt ea verò haec distinctè n enarrat.

Disputaoi illi de purificaoe occaoem dedisse videt id q narrant dpli Joais magistro suo q baptizaret Jesus sc. et oes ipsum sequerent V. 26. Videt ipsis incongruum, cum q antea accesserat ad Joaem ut ab ipso baptizaret, nunc q. successoe à Joae facta, seorsum baptizare et dplos facere. Videbat e. hoc ipsis minus convenire cum dignitae Joais, et ptereà ambiguum facere an Joaes an ipse sequendus sit et audiendus. Proficiscit hoc partim ex amore et nimia aestimaoe Joais, partim ex ignoria Xti, si e. eo loco habuissent Joaem, q debebant, et id ptium statuissēt V: 26.

Xto

Xto, q ille q Joãe merebat, n̄ mirum ipsis visum fuisset Xtm ba-
ptizare et oes ad ipsum accedere. Et ita fit plerumq, ut dum
hoes servos nimium æstimant, negligant, imo contemnant sæpe
dnum. Et hoc imprimis fuit peccum Judæorum, q Mosen, q n̄ ni
servus fidelis erat in domo dei, tanti faciebant, ut cum ipse dns
adveniret, illius dictis et authoritati dicta et authoritaem servi
opponerent, et mallent egenis mundi elementis serviliter subjici
q ab ipso dno liberali manu asseri in libertaem, et ita hodieq
plerumq fit, ut major sæpe sit ministrorum q dni, hnaa q dia
authoritas, n̄ in papatu tm, ss inr nos qqs:

N: 27. Joães q ut decebat fidelem servum id agit, ne v̄ plus ipsi, v̄
minus Xto, q decebat tribuerent N. 27. Vult e. illos ad ajum re-
vocare, sibi n̄ competere majorem dignitaem v̄ authoritaem
q q à deo ipsi data erat. Ea n̄ alia erat, ut supra docuit, q
q mitteret ad parandam viam dno, et ad annunciandum Regni
coelorum adventum, atq ideo adhortandum ad fidem et poenitiam,
et imbuendum Judæorum ajos, tum vera fide, tum vera virtute,
ut ita converteret cor filiorum ad sensum Patrum. Itaq nihil
aliud sibi vult tribui q q ministro convenit sedm mensuram graæ
illuminaõis et dignitais, neq e. æquum ee, ut qs sibi plus tribuat
q à deo datum sit. Et hoc imprimis serio cuivis faciendum e,
ut se ipsum cognoscat sedm antiquum verbum, suo se pede metiat
secum habitet et norit q sit sibi curta supellex, æquum e, ut
hoo agnoscat se fndtm in terra habere, ut postea admonet qqs
Joães, se cinerem et pulverem ee, imo se peccorem ee, atq adeo
nil se boni v̄ in naa v̄ in graa habere a. possidere, q n̄ deo
acceptum referre debeat, ut e. in naa verum e, nos in deo vivere
moveri et ee, ita in graa verum e, oia pficisci ex beneplacito mi
serentis

serentis dei Rom: 9. hinc eo argto oem gloriaoem refellit Aplus 1. Cor: 4: 7. et Jacobus monet oia bona dona coelitus descendere à Pre luminum, luminis naae et graae Jac: 1: 17. Et hoc illud e q plixe docet Aplus 1. Cor: 12. q spualia χαρίσματα et functoes ac munera in Ecclia spus distribuat put vult, deus e q alios facit doctores, alios Eglistas etc. Eph: 4: atq ita eqvis e agnoscere q mensura deus sibi admensus sit, et scdm mensurā illam se aestimare et agere Rom: 12: 3. Eph: 4: 7. Et ita videmus ubiq pios agnoscere se nihil ee, se carnem ee, et se ipsos coram deo humiliant, et is e verus character hois pij humiliter ambulare coram deo suo Mich: 6: vid: Ps. 31: 1. Et in oibus illud ingeminare n nobis dne Ps. 115: Et hoc merito oes ministri dei et verbi ipsius ppendere debent, ne se faciant dnos fidei, neve loqnt in noe dei, ni bene psuasi, se loq eos λογία θεοῦ ut verba dei 1. Pet: 4: Ne in pprio noe et ex ἰδίου θελήματος qq agant in rebus dei n consulto deo, neq accepto ab ipso mandato a. instructoe, q in parte mxe oino peccat, qndo multi audacter adeò dnari in alios sustinent, alijsq legem credendi et faciendi, q à dno n acceperunt, pscribere.

Monendum tn alios inr qs Ligtvotus e, verbum λαμβάνειν explicare p percipere, ut in verbis hisce sit castigao ignorriae dplorum, ac si diceret, video vos male de hisce raoari, atq inde colligo, vos ndum eousq illuminatos ee, ut qs v ego v xtus sit agnoscentes, neq qsq xtm cognoscere pt, et testimonium de ipso v ipsius recipe ut e v. 32. ni coelitus ipsi datum sit.

Conveniret & hoc cum eo q xtus supra docuerat, opus ee rege-

Cap: 3.

regenerationis ad id ut cognoscamus regnum Dei atque adeo regem regni
eius Xtum Διάνθρωπον, et cum eo quod Apostolus monet 1. Cor: 12: 3.
neminem Xtum Dominum vere posse nisi per Spiritum S. res sane verissima est,
videatur prior sensus magis cum contextu convenire, ut conti-
neat rationem, cur Xtus Joanni praeferendus et per illo sequendus, qua sc.
Joannes non nisi minister erat, qui nihil possidebat gratiae a dignitatis
V: 28. nisi quod datum ipsi erat. Et ita apprime cum hoc versu co-
haeret sequens, ubi ipsos duplos testes constituit, quod non plus sibi
tribuerat quam coelitus sibi datum fuerit, atque adeo quod non gesserit
se pro Xto, sed pro legato eius et praecursore eius, eius fuerat, illi ut
Domino suo viam parare.

Haec supra cap: 1: V. 20. et 30. videmus conf: Matt: 11: 10.

Atque adeo ipso ipso exemplo suo omnes docet ne quicquam sibi tribuant
praeter ministerii et obsequii gloriam, ita ut honorem imperii reli-
quant unico Domino et legislatori omnem authoritatem testandi in-
fallibili et docendi sine errore unico Magistro. Hoc Xtus incul-
cavit Matt: 23. hoc Apostolus inculcat 1. Cor: 3. et 8. capp: hoc
ipsa ministerii ratio suadet, sufficere hominem debet quod Deus dignetur
ipso uti ut cooperario quodammodo dei ut loquitur Paulus, imo sufficit
quod Deus nos vult esse simplices Xtianos et fideles et aeternae salutis haeredes
cum et hoc beneficio indigni omnes natura simus, adeo ut id imprimis
agere minister dei debeat, ut omnibus constet, quod non arroget sibi
quicquam eius quod Domino competit, est e. quod id attentat, sacrilegus, praefandum
semper est, ita dicit Dominus, et ubi non plene de eo persuasi sumus, non
Dominus sed ego, quemadmodum cauti Apostolus 1. Cor: 7. illa duo distinguebat et
aegre ferebat merito in Corinthiis 1. Cor: 3: 4. quod quidam dicerent
nos sumus Pauli, alii nos sumus Apollo docens V. 5. Paulum et Apollo

non

non ēē fidei dnōs sz διακόνους ministros tm, qrum oīs opa frustra sit sine dei benedictōe ut docet in sequentibꝰ. Et hoc ōe eō redit, ut imprimis humilitāi studeat verbi minister, et ōem gloām, q ex ipsiꝰ ministerio redire ad ipsum pōet, in deū transferat, ēꝰq gloām unicē qrat. Cap: 3.

Et hoc plenius confirmat Joāes V. 29. docens qnam sit differia inr ipsum et Xtm, qdq adeo sui officij, qsq ministerij sui finis, sc. Xtm ēē sponsum, se amicum sponsi q ideo gaudere debeat, si sponso res ex voto cadat. V: 29.

Xtm itaq qndo considerat ut sponsum, eō scare, q talis sit schesis inr Xtm et Eccliam, qlis inr sponsum et sponsam. Ostendimꝰ hoc qq ad cap: 2. et Scra in hoc ubiq pit, ita jam legerent fideles V.T. deum ēē Eccliæ sponsum Es: 54: 5. Cr: 5. Jer: 3: 14. Et Hos: 2. Quod de deo in carne manifestato ꝛ Xto θεανθρώπω explicatꝰ in N.T. 2. Cor: 11: 2. Eph: 5: Apoc: 19: 7. 21: 2. alijsq locis. Hæc eo redeunt, q Xtꝰ talem se gerat erga Eccliam ut sponsꝰ erga sponsam, ita Eccliā erga Xtm gerere se debeat ut sponsa erga sponsum, atq adeo q Xtꝰ Eccliam sibi ut sponsam elegerit, eam ad conjugium et ita oīum bonorum suorum commuōem invitaverit, et invitet qtidiē, amorem illi suum addicat, illam foveat, ornet, tueatꝰ, tandemq gloōsam faciat, q fit, qndo eam in pacto cum Pre electam redemit, redemptamq sedm illud sanguine suo p Eglium vocat ad fidem p charitaem oposam, et p spm suum eam sibi unit p sanctificaōem ab oī malo et damnaōe absolvit, et iꝰ coelestis hæreditāis donat, deniq p glorificaōem eam ab oī ruga et macula plenè liberat, et gloōsam sibi et Pri suo sistit. Ab Eccliæ parte id requiritur

ritz ut ea illetis tum conjugis dignitae, amore, divitijs, tum invitaõe ad conjugium, ejusq tum progativis, tum condiõibꝰ per veram homologiam /. nam et vox haec adstipulaõem conjugalem notat./ sponsum oẽsq condiões conjugij ex ãjo amplectitz, q fit credendo, amando et obsequendo, ut ea raõe certa sit de sponsi favore et spe firma polliceri sibi poit, q suo tpre introducenda sit in domum sponsi, ut aũm fruatz eꝰ amore et divitijs. In qbꝰ particulatim explicandis tota Scra occupatz

Hujus sponsi q sponsam habet ꝛ eꝰ Eccliã peculium ẽ, amicum se vocat Joães. Vidimꝰ supra cap: 2. fuisse in nuptijs paranymphos, q שושבים vocati fuerint, q ad minimum duo erant, unꝰ à parte sponsi, alter à parte sponsae Jud: 14: 20. Illi diligenter observare debebant sponsum et sponsam, et ea oĩa q ad honorem et commodum utriꝰq spectabant. Illi dicuntz in Judaea prima nocte adfuisse sponso et sponsae ut sermones eorum audirent, fortè ut eẽnt postea testes, q respici videtz eo q Joães dicit de voce sponsi q amico sponsi ꝛ paranympho sit gaudij maã. In Galilaea tñ hoc ñ fuisse usitatum dicunt. Eo ipso & Joães scat, q sit raõ ministerij sui sc. ut xto sponsam colligat ꝛ hoẽs ad amorem et ita commuõem xti et oĩum eꝰ bonorum invitet et pmoveat, anuntiando eꝰ dignitaẽm, gloãm diãm, officium mediatorium, redemptoẽm p ipsũ ut agnum dei pagendam, regnum eꝰ, regniq illiꝰ progativas, officium subditorum, eorumq felicitaẽm atq ijs et similibꝰ argtis hoẽs xto tq. castam virginem conciliet, et conjugium inr illos et xtm pmoveat et confirmet, atq adeo hunc unicum scopum suum ẽe, et nulla se re magis gaudere q si opa sua ñ sit inutilis ss à sponso pbetz et eꝰ pmoveat honorem ac commoda, itaq unum suum gaudium in hoc situm ẽe, si laetam sponsi vocem audiat, sponsi gaudium, suum gaudium

dium ee, sponsi placitum suum placitum, sponsi vocem sibi p lege
ee, seq id unicè agere, ut oia agat ex voto et ad honorem Cap: 3.
sponsi, q ipso docet, qnam sit officium oium ministrorum xti,
sc. ut ostendant se ee amicos eg ut sponsi, atq adeo ut id agat
ut Eccla ad xtm adducat tq casta virgo, q fieri neqt, ni oi
studio in id incumbant, ut promoveant in fidelibg sanctitaem,
q e spualis castitas, ut revocent ab oi scortaoe et adulterio
spuali, idq agant, ut se ipsos purificantes ab oibg inqnamentis
carnis et spg pficiant sanctificaoem in timore dni. Quo fine
necesse e ut illgant, qnam sint sponsae bg ornamenta, et per
qd ea placere poit sponso suo, q ornamenta plixè describuntur
p multas metaphoras in Cantico Canticorum, atq adeo hoc debet
ee unicum ipsorum gaudium, si sponsi bg xti honori eo mo inser-
viant, qmdm Aplg hoc unicè se delectari decebat, si xtg anun-
tiet, etsi à qbusdam n ex sincero studio et amore xti Phil: 1.

Exinde E q xtg sit sponsg Eccliae, ipse vero n ni paranym- V. 31.
phg eg s. q Jesg sit xtg, ipse vero n ni pdromg eg, infert, ut re-
spondeat dplis, illisq oem scrupulum adimat, illum debere crescere
se vero minui. Hoc pculd. scat, Joais ministerium brevi cessaturu,
illigq lucem, exoriente sole velut stellae alicg disparituram et
manifestum futurum tanto majorem ipso xtm ee, qnto major servo
dng e, qlis comparao instituit Heb: 3: inr Mosen et xtm. Ut
ita Joaes minor fiebat, qndo ipsig ministerium cessabat, ejgq dra
pparatoria excipiebat à dra Eglij p xtm plenig pposita, ita
xtg major fiebat, qndo verbis et factis demonstrabat, qs qlisq eet,
atq adeo qndo gloa eg magis magisq conspiciebat tq unigeniti
à Pre ut dr cap: 1: 14. Atq ita huc ptinent oes modi, qbg gloa
illa

illa manifestata fuit oīa argta divinitatis eꝰ, oēs prerogativæ officij
xti, oēs gradꝰ exaltaōis eꝰ, paulatim clariꝰ clariꝰq; gloā xti mani
festata fuit, et qq in vā sua n̄ obscura edidit gloæ suæ indicia,
imprimis tn̄ glorificatꝰ et exaltatꝰ fuit, majorq; factꝰ, q̄ndo resur-
rexit ex mortuis, ascendit in coelum, consedit ad dextram Majestatis,
accepta ptae in oīa, effudit spm̄ suum, et p illum oēm veritaēm ma-
nifestavit ad stabiliendum regnum suum necariam, atq; ita regnū
suum occupavit, eꝰ mxꝰ erit splendor ultimis diebꝰ, q̄ndo oīa re-
gna scdm̄ pmissoēm erunt dei et xti eꝰ, ita ut Joaēs hic pdicat
q dixerat Esaias cap: 52. servum dei pspe acturum et valdè ex-
altatum iri etc. qq; de Messia oēs pphæ cecinerant regnum eꝰ am-
plissm̄ fore et gloām eꝰ longè mxām, idem ē ac si dicat ex Ψ. 8:
filium hoīs ad breve tpꝰ Angelis minorem factum, gloā et honore
coronandum ēe, ut in oīa dnēt, oīaq; illi subjiciant, q eam em-
phasin habet, ut impletum ēe cogitari nequeat, qdiu n̄dum oīa
xtꝰ cernimꝰ subta, ut docet Aplꝰ Heb: 2. Paulꝰ Phil: 2. id vo-
cat ὑπερύψωσιν sup exaltaōem et datoēm nōis supra oē nōcn
conf: Eph: 2: 21. Heb: 1: 4. et similia loca plura, qbꝰ xti magni-
tudo declarat; imprimis illud huc ptinet, q vri debebat deꝰ be-
nedictꝰ super oīa et sup oēs in sæcula Rom: 9: 5. deꝰ verꝰ 1: Joh:
5: 20. magnꝰ deꝰ Tit: 2: et hoc xtꝰ petebat cap: 17. q̄ndo pete-
bat ut glorificaret illum Pater ea gloā, q apud ipsum habuerat
ante jacta mundi fndta, oēs itaq; agnoscere debebant et fateri
ipsum ēe dnum oīum, reliquos oēs ipsi debere obsequm et obediam.

Ejusq; rei ratoēm reddit manifestam v. 31. qa coelitꝰ venerit
atq; adeo oībꝰ major et supior sit, ita ut ex eo, q desup venerit
concludi velit ipsum oībꝰ supiorem ēe q ex terra st, et ex terra lo-
quunt. Quo pculd: scat illum q ex coelo scdm̄ pphias descenderat ut

iterum

iterum ascenderet, deum esse, ut vidimus ad v. 13. ex Ps. 68: 19. coll: Eph: 4: 8. et sqq. praedictum e. erat, deum appariturum esse in terris, ut dici poset, Ecce Deus vester: quod Apostolus interpretatur 1. Tim: 3: 16. deum manifestandum fuisse in carne, atque adeo descensus hic et adventus ex superis nil aliud erat quam descensus dei ex throno suo et implementum omnium apparitionum dei, imprimis et eius quae fiebat per habitationem dei inter Cherubinos cum signis gloriae gratiae suae. Et in hoc inest argumentum validissimum, quod crescere et major fieri debeat Christus, qua quod descenderat, iterum ascendere debebat, ut ita glorificaretur ea gloria quam antea habuerat.

Cap: 3.

Jacobus verò ex terra cum esset, ex terra erat, et ex terra loquebatur: Non est in his tautologia, prius e. originem notat et nativitatem terrestrem, posterius statum et conditionem terrestrem, ut eo ipso indicare velit hominem ex terra, quod non nisi pulvis et cinis sit, in eo maxime gloriari debere, si Dominus ipsum dignetur facere instrumentum gloriae suae, illique manifestare veritatem salutarem, ut eam loquatur ad gloriam dei et aedificationem proximi, atque adeo tali imprimis cavendum, ne aliter loquatur quam ex terra: quod convenit homini ex terra, quod non potest, saltem non debet, loqui in nomine suo, sed in nomine eius, quod omnibus superior est, et semper praefari, sic dicit Dominus, ut vidimus jam ad v. 27, 28 et 29. Illi soli competit jus loquendi cum authoritate, quod ex coelo venit, et supra omnia est, tum jure Dominii sui, tum ob perfectionem scientiae suae; Is e. testari potest quod vidit et audivit, quamdiu id proculdubio potest is qui est verus deus cum Patre et Sp: S. Is e. est particeps consiliorum divinorum, s. ut loquitur Apostolus, Deo fuit a consilio et novit mentem Domini, ut potius eius consilium est quoque dei consilium adeo ut hic notetur personae tertiae inexistentia et coexistentia cum prima et tertia, et perfectissima earum unitas et ἐμπεριχώρεσις ut loquuntur Theologi, de qua supra quoque locuti fuimus ad cap: 1: 18. et hujus cap: v. 11.

v: 32.

Fuit

Fuit ē xtus ἀξιόπιστος, q ea testatus fuit q̄ hoc mōo viderat et audiverat, attn̄ pauci testium eus receperunt tq. verum sc p veram homologiam; Ita e. illud ὀδεὶς nemo explicari debere res ipsa docet, et hoc pveniebat ex pjudijs et pversitate auditorum xti, cum pportio requratur inr dram et auditorem; si e. hac de caa Aristoteles juvenes inidoneos Ethices auditores judicavit, q juveniles cupiditates in ijs dra moralis illgiam et frum impedirent, qs miretur, Judaeos pjudijs multis circa xtm et regnum eus occupatos et moribus corruptissos testium eus n̄ recepisse, audivimus e. supra, neminem nī regretur ex aq̄ et spu videre .·. illgere regnum dei pōe, multo minus in id intrare. Et hinc pphae pdixerant qqs fore, ut Messias in primo suo adventu paucos habeat dplos et sectatores. ss de his plixius egimus ad cap: 1: v. 5, 10, et 11.

v: 33. Qui tn̄ testium eus recipiebant, illi obsignabant eo ipso Deum ēe veracem v. 33. q n̄ uno mōo illgi pt; si e. cum v. antecedente hunc connectamus, videtur hic sensus ēe, q q xto credat, eo ipso deo credat, qppe cum xtus ea tm testetur q̄ viderit et audiverit sedm diam naam, atqs adeo ut deus testabatur illa, s. loquebatur ex coelo, ut q inde venerat, et oibus supior .·. deus erat v. 31. Itaqs q recipit testium xti, eo ipso revera recipat testium dei, et obsignat, q deus verax sit.

Possunt et hoc mōo verba haec capi, ut sectur in xto ēe implementum oium pphiarum et typorum de Messia, s. in ipso oes pmissoes dei ēe ναὶ καὶ ἀμὴν 2. Cor: 1: 20. atqs adeo, q de se negaverat Joaes v. 28. id de Jesu verum ēe, atqs adeo illum ēe verum Messiam, q ipso prius illud qqs indigitatur, cum Messias debuerit ēe θεάνθρωπος et dei filius, atqs adeo ipsius testium ēe dei testium. Imo pcipua pmissio haec erat, deum aliqndo futurum suis in deum,

et

et manifestatum iri, ita ut dici poet Ecce deus vester. Hoc
qq in ipso verum erat, et q eus testium recipit, obsignat deum
ee veracem q jam advenerit, et ore ad os loqtr. Cap: 3.

Extendi hoc pt ad oem sensum dictorum, mandatorum pmissorum
diarum veritaem, q ois p fidem in xtm obsignatr.

Quod vero ipsam vocem obsignandi attinet, ea pculd: respicit
ad usum s. communem s. in judijs receptum, q addito sigillo res
confirmari solet; Et speatim moris fuisse annotatr, ut testes
à judicibus septies interrogati responderent, eorumq responsa in
tabulas relata fuerint, atq ita n tm à judicibus, ss et à testi-
bus obsignata.

Ita e testio huic de xto n tm deus sigillum veracitais suae
appendit, idq multis argtis confirmat, ss et hoo p fidei homo-
logiam respondendo nae et amen illud obsignat, deniq verita-
tem ea raoe celebrat. Et hoc circa oia dei testia requirit, ut
obsignemus q verax sit, atq adeo neq fidem illi, neq obsequm
detrectemus. Id fit tum in judio de ijs, q deum et dei vias spe-
ctant, tum in actoibus, et in spe v metu futurum. Haec oia st
totidem sigilla qbus obsignamus deum ee veracem, e e. veracitas
dei fndtm ois fidei, ois religois et pietatis, ois spei, ois deniq
metus. unde hoc sigillum dictis suis ubiq appendunt viri θεοπεύ-
σοι, dictum Jehovae. Quem madacem facit, qsqs n credit et obseqtr.

Hoc vero, q recipe testium xti sit obsignare, q deus sit verax
confirmatr v. 34. eo, q quem deus miserit x xtus, verba dei loqtr, v: 34.
qppe cui dederit deus spm n ex mensura. Hunc e. illgi p missum à
deo, res ipsa doet, et connexio cum ijs, q antecesserunt, et pxe se-
quuntr, singulari e. raoe missus et legatus dni fuit, unde et noe An-
geli

geli x legati foederis et facierum notus ē; Eūq; adventus in mundum missio fuit, ut Paulus interpretatur ad Gal: 4: 4. sed id oeconomicè, ut jam supra aliquoties monuimus, illegi debet, cum hac rāōe missio haec conveniat dīnē psonae, et dīam psonam ēē hunc q missus fuit, in superioribus visum fuit. Et ipsa vox filij dei v. sequenti demonstrat. imo illud illis ipsis verbis q sequuntur, affirmatur quando dr eum loq verba dei. Quod etsi n negemus, hunc habere sensum pōe, ut sit, eum loq jussu dei, et in ijs enarrandis, q in mandatis accepat, fidelem ēē, adeo ut verba eius tq. dei verba recipi pōent, pculd: tn ea hoc loco p nāu subti explicanda st, et hanc emphasin habent, hunc Legatum dei loq cum authoritāe verba dei, ut deus; qlia verba ea st, q nemini nī deo loq licet, ut quando sibi tribuit ptatem remittendi pecca, ad se hōes vocat ut salventur, sibi tribuit oem ptatem in coelo et in terra, pmittit spm de suo, eadem sibi cum Pre opa tribuit, se unum ēē cum Pre affirmat, et q st id genus alia. Haec q loqtur, is loqtur verba dei, ut deus ipse, et missum dei locuturum ēē ut deum, egregiè docet Zach: 2: 14, 15. ubi Jehova apparet ut missus à Jehova, et ita missus ut fideles cognituri eēnt, q sit Jehova et missus à Jehova.

Itaq q verba dei loqtur, is oīno ἀξιόπιστος ē, et q eius testeum recipit, obsignat q deus sit verax, imo q ipse sit deus Amen Es: 65.

Id verò q verba dei loqtur eo confirmat, ut mihi videtur, q deus illi n dederit spm ex mensura, qq e. n disertè ad xtm restringatur illud, emphasis tn verborum, ut ad xtm referatur, postulare videtur, cum nullo alio videatur verè pdicari pōe, q illi n sit datus spus ex mensura, neq videtur sufficere excellēa donorum spus, q donantur in N.T. p illis q dabant in V. ad id ut in N.T. spus dicatur datus n

ex

ex mensura, ceu d: e. ei singulis fidelibus et toti Ecclesiae dat ex men„
sura, cum certis spiritus efficacis et illustris operibus quae alijs in Ecclesia
universali, et in universum verum sit; nos hic tm ex parte eo„ Cap: 3.
proficere, adeo ut respiratio ejus operationis spiritus quae erit in altera vita et
in statu gloriae cuiusque spiritus ex mensura detur, sic Xto spiritum in ea datum
ex mensura summa cum emphasi dici pt, (distincte ad ea ejus mem„
bra, ad cum illi ab epto in sit datus ex mensura, sic ab illo in
ea membra secundum certam mensuram defluit, nam Xtus spiritum dr unctus
fuisse Es: 61. unctus a fuit spiritu, in ut ipse quoque spiritum fieret particeps
communis dei et bonorum ejus, sic ut ex plenitudine gratiae spiritum, cui
vellet, daret; unde Joannes Ba dixerat ipsum baptizaturum spiritu cap: 1:
v. 33. et hoc demonstravit in effusione spiritus Act: 2: Itaque ea plenitudo
spiritus in ipso habitabat, et ita in ex mensura datus illi spiritus erat, sic ipse
ex mensura cuivis distribuit ut vult; unde Apostolus 1 Cor: 12: plure
docet, cuivis donari dona spiritualia, atque adeo spiritum secundum certam men„
suram. et hoc ipsum illum verba dei lex, nemone nisi deus spiritum habet,
atque is, in quo est plenitudo spiritus regeneratis, sanctificantis et denique glorifi„
cantis, is deus est; unde et Xtus in sequentibus cap: 14. 15 et 16. ex ipso
petit gloriam et divinitatem suam, quae cum Patre spiritum mittere potest, imo
quae Pater spiritum mittat in nomine ipsius et spiritus, de quo Xtus dixerat, sumat,
eique annuntiet.

In eo nos confirmat id quod addit v. 35. quod Pater amet filium et Jo: 3: 35.
omnia dederit in manum ejus, cui omnia data sunt, et in cujus
manu sit omnia; illi quoque spiritus in ex mensura datus est, inn ea est quod Xtus
in mensura datus sit, imprimis sit dona et spiritualia bona, neque ellgi pt,
quod omnia in manum ejus data sint, nisi ipse sibi subjicere omnia potest;
subjicere a sibi non potest, nisi spiritum dare potest ex plenitudine gratiae,

q hoēs illuminaret et sanctificaret ad fidem et obsequum veritatis, n̄ poet semen suum accipe nī spūm regrantem dare electis poēt, q illos ad xtm adduceret et novam vām in illis oparet; Itaq dum oīa in manum eī data dicunt, ille ex ptate oīa dare poē dr, q st ad vām et pietaēm necaria, adeo ut sit pfecta caā salutis n̄ tm merendo et satisfaciendo, sz et potenter meritum suum applicādo, regrando, sanctificando et glorificando, qq cum hac ptate xti, et eo ipso q oīa in manum eī data dicunt, ptas in oīa simul illi data dr ut n̄ tm in suos dnēt, sz et ut oēs crāaē ipsius dnio subsint, adeo ut hostes et suos tq vas figulinum confringere et conterere poīt; ptinet e. ad regiam dignitaēm ut subditos defendere et bona illis necaria largiri et ut rebelles plectere ac punire poīt. Et hæc potestas illi data ē, qa ē filius et Pater eum amat.

Filius cum dr, scat, q eūdem sit cum deo Patre naē, atq adeo Patri æqlis. Missus qndo dr ꝑ antecedenti, scat, q cum fuerit in forma dei et deo æqlis, se ipsum exinaniverit, forma hoīs et servi accepta, atq adeo filius is ē, q deus ē, sz deus in carne manifestatus ad pagendum opus redemptoīs et exequendum mandatum Patris, atq adeo sedm eam oeconomiam, sedm q se humaliabat et supexaltari debebat, et accipe noēn sup oē noēn, ut in noē eī oē genu se flecteret, et oīs lingua confiteret ipsum ēe dnum Phil: 2: 6. et sqq. Itaq glorificari debuit ea gloa q habuerat ante jacta mundi fndta Joh: 17. Et Pater, ut n̄ potuit n̄ illum amare ita n̄ potuit n̄ illū glorificare, et illi ptatem oēm in coelo et in terra, oēq et judicium dare, et ideo qa filius erat Joh: 5: 27. pp diam naām poterat oēm ptatem exercere pp ἐνβάρχοβιν et assumptoēm huāē naē et redemptoēm in ea pactam, oeconomice illi debebat velut in Pmiū oīs ptas.

Non

Non mirum ē, q̄ ideo pnuntiet Joaēs fidem in ipsum ēē medium vāe ēē, nam q̄ habet ēam ptatem, is qq̄ habet ptatem vivificandi, uti xtus deserte docet Joh: 5: 21 et 25. Et ptatem dandi vām ēam ijs, q̄ dati ipsi st à Prē Joh: 17: 2. Imo is ē caā meritoria vāe ēē cum datus sit, ut mundus servaretur per ipsum et p crucem eius, ut supra vidimus. Itaq̄ in ipso solo ē vā et commūo cum ipso, sola rāo accipiendi vām et fides unicum vinculum commūois cum ipso. Atq̄ adeò q̄ fide caret, caret commūoe xti, et hac de caā vā qq̄; unde addr̄, eum q̄ n̄ credat, n̄ visurum vām sz iram dei mansuram sup ipsum, nam extra xtm̄ ē sub ira, neq̄ aliter ab ira q̄ p commūoem cum xto liberari pt, neq̄ aliter commūoem cum xto q̄ p fidem; Et ira hæc manere dr̄, n̄ tm̄ qa n̄ liberatur ab ira, sz et qa ē ira manens, eius essus ē exitium et miseria ēā. Sed de hisce plixius egimus in supioribus ad v. 15 et sequentes.

Cap: 3. v: 36.

Cap IV.

Capitis quarti partes st quatuor 1. describr iter xti in Galilæam p Samariam à v. 1. ad 5. 2. Colloquium xti in hoc itinere cum Samaritana inde ad v. 43. 3. Adventus xti in Galilæam inde ad v. 45. 4. Miraculum editum Canæ in filio reguli cujusdam ex Capnaum, inde ad finem.

Quod primam partem attinet in ea describr itineris xti caā, terminus à quo et ad quem pfectus fuerit, deniq̄ via p quem.

Caā itineris fuit odium et pseūo Pharisæorum, eius caā erat q̄ xtus plures dplos faceret, q̄ Joaēs. Pharisæi hi q̄les fuerint di

v. 1.

ximus